

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
доц. Парфіненко А.Ю.

Кваліфікаційна магістерська робота

на тему: «Стратегічні пріоритети зовнішньої політики Хорватії»

Виконав: студент 6 курсу, групи УКР-61
Спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Степанченко Єгор Владиславович

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник: к.іст.н., доц. Парфіненко А. Ю.

_____ (прізвище та ініціали)

Рецензент: к.п.н., доцент Застава І. В.

_____ (прізвище та ініціали)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Голова Екзаменаційної комісії

_____ (підпис)

Вялієв Фаріз

_____ (прізвище та ініціали)

Харків – 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

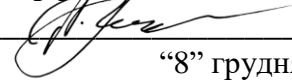
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) другий (магістерський)

Напрямок підготовки _____

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри світової
політики, дипломатії та
туристичного бізнесу
Доц. Парфієнко А.Ю.

“8” грудня 2025 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)
Степанченко Єгор Владиславович

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи: «Стратегічні пріоритети зовнішньої політики Хорватії»

керівник роботи Парфієнко Анатолій Юрійович, к.іст.н., доц.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від 4001-5/1387 від 05.06.2025 р.

2. Строк подання студентом роботи 01.12.2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити

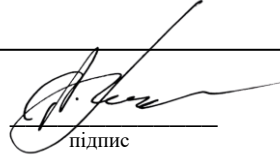
розкрити сутність, детермінанти та теоретичні підходи до аналізу зовнішньої політики держави; охарактеризувати соціально-економічний та політичний профіль Хорватії як чинники формування зовнішньополітичного курсу; проаналізувати вплив Вітчизняної війни та постконфліктного державотворення на становлення зовнішньої політики; визначити роль країни у забезпеченні стабільності Південно-Східної Європи; дослідити зовнішньополітичні відносини Хорватії з країнами Центральної, Східної Європи та Середземноморського регіону; оцінити європейський вектор зовнішньої політики – від вступу до ЄС до приєднання до єврозони та участі у механізмах поглибленої інтеграції; проаналізувати участь Хорватії у процесі розширення ЄС на Західні Балкани; дослідити двосторонні відносини Хорватії та України в контексті сучасних європейських трансформацій.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ХОРВАТІЇ
2	РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ХОРВАТІЇ
3	РОЗДІЛ 3. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ХОРВАТІЇ

5. Дата видачі завдання 01.11.2024 р.

Студент

підпис

Є. В. Степанченко

ініціали, прізвище

Керівник роботи

_____

підпис

А. Ю. Парфіненко

ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Степанченко Є. В. «Стратегічні пріоритети зовнішньої політики Хорватії»

Робота присвячена дослідженню стратегічних пріоритетів зовнішньої політики Республіки Хорватія та їх формування в умовах трансформації міжнародного середовища. Висвітлено теоретичні засади аналізу зовнішньої політики держави, розкрито сутність ключових детермінант її формування, окреслено основні наукові підходи до дослідження зовнішньополітичної поведінки. Проаналізовано соціально-економічний та політичний профіль Хорватії як підґрунтя її міжнародної активності.

Здійснено комплексний аналіз концептуальних основ і стратегічних векторів зовнішньої політики Хорватії. Розглянуто вплив Вітчизняної війни на становлення зовнішньополітичної доктрини держави та визначено роль Хорватії у підтримці регіональної стабільності в Південно-Східній Європі. Окреслено зміст і динаміку взаємин Хорватії з країнами Центральної та Східної Європи, а також із державами Середземноморського регіону.

Особливу увагу приділено європейському вектору зовнішньої політики країни. Розкрито основні етапи європейської інтеграції – від вступу до Європейського Союзу до приєднання до єврозони та Шенгенського простору. Проаналізовано роль Хорватії у процесі розширення ЄС на Західні Балкани та актуалізовано значення двосторонніх відносин Хорватії й України у контексті нової динаміки європейського інтеграційного процесу.

Одержані результати дозволяють глибше зрозуміти стратегічну логіку зовнішньої політики Хорватії, визначити її ключові регіональні та європейські пріоритети, а також окреслити чинники, що впливають на позиціонування країни в системі сучасних міжнародних відносин.

ANNOTATION

Stepanchenko Ye. V. “Strategic Priorities of Croatia’s Foreign Policy”

The thesis is devoted to the study of the strategic priorities of the Republic of Croatia’s foreign policy and their formation within the transforming international environment. The theoretical foundations of foreign policy analysis are outlined, the key determinants of foreign policy formation are identified, and the main scholarly approaches to studying foreign policy behavior are examined. Croatia’s socio-economic and political profile is analyzed as the basis for its foreign policy activity.

A comprehensive analysis of the conceptual foundations and strategic vectors of Croatia’s foreign policy is conducted. The impact of the Homeland War on the development of the state’s foreign policy doctrine is highlighted, and Croatia’s role in ensuring regional stability in Southeast Europe is defined. The study also explores the content and dynamics of Croatia’s relations with the countries of Central and Eastern Europe as well as those of the Mediterranean region.

Special attention is given to the European dimension of Croatia’s foreign policy. The main milestones of European integration are examined – from accession to the European Union to joining the eurozone and the Schengen Area. The research analyzes Croatia’s role in advancing EU enlargement in the Western Balkans and emphasizes the importance of Croatia–Ukraine bilateral relations within the evolving context of European integration.

The findings contribute to a deeper understanding of the strategic logic of Croatia’s foreign policy, its key regional and European priorities, and the factors shaping the country’s position in the contemporary system of international relations.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ХОРВАТІЇ	
1.1. Сутність та основні детермінанти формування зовнішньої політики держави.....	6
1.2. Основні підходи до дослідження зовнішньої політики держави	19
1.3. Соціально-економічний та політичний профіль країни.....	25
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ХОРВАТІЇ.....	
2.1. Вітчизняна війна в Хорватії та становлення зовнішньополітичного курсу держави	34
2.2. Підтримка регіональної стабільності у Південно-Східній Європі....	43
2.3. Відносини з країнами Центральної та Східної Європи.....	47
2.4. Відносини з державами Середземноморського регіону.....	50
РОЗДІЛ 3. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ХОРВАТІЇ	
3.1. Основні віхи на шляху до європейської інтеграції: від вступу в ЄС до приєднання до єврозони	54
3.2. Роль Хорватії у процесі розширення ЄС на Західні Балкани	58
3.3. Двосторонні відносини Хорватії та України в контексті розширення Європейського Союзу.....	63
Висновки.....	68
Список джерел та використаної літератури.....	71

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах зростаючої турбулентності міжнародної системи питання формування та реалізації зовнішньої політики держав набувають особливого значення. Для Хорватії як відносно молодій європейській державі, що пройшла складний шлях від війни за незалежність до членства в НАТО та Європейському Союзі, зовнішньополітична стратегія стала ключовим інструментом забезпечення національної безпеки, економічного розвитку та регіональної стабільності. У контексті трансформацій європейської архітектури безпеки, активізації процесів розширення ЄС, конкуренції впливів на Західних Балканах та появи нових глобальних викликів – від гібридних загроз до енергетичної та міграційної турбулентності – дослідження стратегічних пріоритетів зовнішньої політики Хорватії є особливо актуальним. Саме ці чинники визначають необхідність комплексного аналізу зовнішньополітичного курсу країни, його еволюції, цілей та інструментів.

Вивчення зовнішньої політики Хорватії має важливе значення як у теоретичному, так і в прикладному вимірі, адже дозволяє з'ясувати роль країни у формуванні політики ЄС на Балканах, її здатність сприяти регіональній стабільності та просувати власні інтереси у взаємодії з ключовими партнерами – від держав Центральної та Східної Європи до Середземноморського регіону. Крім того, проблематика є актуальною для України, яка поглиблює співпрацю з Хорватією в контексті євроінтеграційного курсу та післявоєнного відновлення.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика Республіки Хорватія як система взаємодії держави з міжнародним середовищем.

Предметом дослідження виступають стратегічні пріоритети та ключові напрями зовнішньої політики Хорватії на сучасному етапі.

Мета магістерської роботи – комплексно проаналізувати стратегічні пріоритети зовнішньої політики Хорватії, визначити їх еволюцію та вплив на формування регіональної та європейської політики.

Основні завдання дослідження:

- розкрити сутність, детермінанти та теоретичні підходи до аналізу зовнішньої політики держави;
- охарактеризувати соціально-економічний та політичний профіль Хорватії як чинники формування зовнішньополітичного курсу;
- проаналізувати вплив Вітчизняної війни та постконфліктного державотворення на становлення зовнішньої політики;
- визначити роль країни у забезпеченні стабільності Південно-Східної Європи;
- дослідити зовнішньополітичні відносини Хорватії з країнами Центральної, Східної Європи та Середземноморського регіону;
- оцінити європейський вектор зовнішньої політики – від вступу до ЄС до приєднання до єврозони та участі у механізмах поглибленої інтеграції;
- проаналізувати участь Хорватії у процесі розширення ЄС на Західні Балкани;
- дослідити двосторонні відносини Хорватії та України в контексті сучасних європейських трансформацій.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від проголошення незалежності Хорватії у 1991 році до 2025 року, що дозволяє простежити еволюцію її зовнішньої політики від постконфліктного становлення до сучасної ролі в ЄС і регіональних форматах.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Питання зовнішньої політики Хорватії є предметом дослідження українських та зарубіжних учених, таких як: Горопаха С., Демещук А., Д. Дінгар, М. Тудор, С. Цвієтичанін, Л. Касса та ін., які аналізують постконфліктну політику, євроінтеграційний курс та регіональну взаємодію. Проте комплексні дослідження стратегічних пріоритетів зовнішньої політики держави з позицій сучасної міжнародної політики залишаються недостатньо систематизованими, особливо в українській науковій літературі, що зумовлює актуальність роботи.

Методологічну основу дослідження становлять теорії зовнішньої політики, неореалізму, ліберального інституціоналізму, конструктивізму, а також підходи до аналізу державної стратегії та регіоналізму. Використано методи системного, порівняльного, структурно-функціонального аналізу та елементів прогностичного моделювання.

Джерельну базу становлять офіційні документи МЗС Хорватії, Стратегії національної безпеки, зовнішньополітичні доктрини, нормативно-правові акти ЄС, аналітичні матеріали Єврокомісії, НАТО, регіональних безпекових структур, а також праці провідних хорватських і міжнародних аналітичних центрів.

Структура роботи включає вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел. Перший розділ присвячено теоретичним основам аналізу зовнішньої політики та характеристики внутрішніх детермінант хорватського зовнішньополітичного курсу. Другий розділ розкриває концептуальні засади та регіональні напрями зовнішньої політики. Третій розділ зосереджується на європейському векторі та сучасних зовнішньополітичних пріоритетах Хорватії, включно з відносинами з Україною. Загальний обсяг роботи становить 79 стор. та нараховує 47 позицій списку джерел та літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ХОРВАТІЇ

1.1. Сутність та основні детермінанти формування зовнішньої політики держави

Формування сучасної зовнішньої політики нерозривно пов'язане з розвитком Вестфальської системи та появою суверенних національних держав, кількість яких істотно зросла після Першої та Другої світових воєн, а також після хвилі деколонізації. Інституціоналізація міжнародної взаємодії – насамперед через створення ООН – надала нові імпульси політичній комунікації між державами, що зумовило потребу у виробленні чітких принципів і стратегій поведінки на міжнародній арені. Саме цю сферу і позначає поняття *зовнішньої політики*, покликаної визначати цілі, засоби та траєкторії взаємодії держави з іншими акторами міжнародної системи [7, с. 5].

У контексті глобалізації – часто описуваної як процес «поглиблення, розширення та прискорення глобальної взаємозалежності» – інтенсивність міжнародних контактів суттєво зросла. Відтак науковці майже одностайно виходять із того, що жодна держава не може ефективно функціонувати в умовах повної автаркії. Показово, що, як стверджував Ф. Гросс, навіть рішення *не мати* відносин із певною державою також є формою зовнішньої політики. Без сформованої стратегії зовнішньополітичної поведінки держава постає подібною до корабля у відкритому морі без засобів навігації: вона позбавлена здатності реалізовувати національні інтереси та захищати власну позицію у світовій політиці [2, с. 81].

Подібно до того, як дослідники малих держав стикаються з викликом концептуальної точності, вивчення зовнішньої політики також позначене дефініційною неоднозначністю. Ч. Герман називав її «занедбаною

концепцією», вказуючи, що уявна очевидність терміна часто приховує аналітичну нечіткість. Попри різноманітність підходів, більшість авторів погоджується, що зовнішня політика стосується поведінки держави щодо інших акторів міжнародної системи [12, с. 19].

Герман визначав зовнішню політику як *цілеспрямовану дію*, що є наслідком політичного рішення індивіда або групи осіб на вищому державному рівні, підкреслюючи її як «артефакт політичного рішення», тобто поведінку, що випливає з рішень, але не тотожна їм.

Інша класична дефініція належить Дж. Моделскі: зовнішня політика – це *система діяльностей*, спрямованих на зміну поведінки інших держав та адаптацію власної поведінки до міжнародного середовища. Хоча Моделскі акцентував на елементах зміни, зовнішня політика також може підтримувати наявний статус-кво, якщо це відповідає національним інтересам.

Дж. Франкель трактував зовнішню політику як сукупність рішень та дій, спрямованих на взаємодію з іншими державами, а Падельфорд і Лінкольн визначали її як *цілісність процесів*, через які держава трансформує свої загальні інтереси у конкретні дії. У цій логіці зовнішня політика виконує дві ключові функції: реалізацію стратегічних цілей та захист національних інтересів [15, с. 318].

Г'ю Гібсон додавав до цього розуміння акцент на засобах, наголошуючи, що зовнішня політика має ґрунтуватися на усвідомленні доступних ресурсів і меж їх застосування. Це відкриває питання про межі дипломатії та вдавання до сили як інструменту реалізації зовнішньополітичних цілей, що історія міжнародних відносин неодноразово підтверджувала.

Д. Гернер та Л. Нік звертали увагу на те, що сучасна зовнішня політика не обмежується державами як акторами: транснаціональні корпорації, недержавні об'єднання, релігійні та ідеологічні мережі

формують власні моделі поведінки, які можуть впливати на міжнародні процеси та вступати у взаємодію з державними інтересами [15, с. 298].

Узагальнюючи різноманіття підходів, зовнішню політику доцільно трактувати як систему, що складається з трьох взаємопов'язаних елементів:

- *Цілі* – бачення бажаного результату та визначення національних інтересів у взаємодії з іншими акторами.
- *Засоби* – стратегії, інструменти та тактики – дипломатичні, економічні, інформаційні, коерсивні.
- *Ресурси* – матеріальні та нематеріальні інструменти, якими держава володіє для реалізації своїх інтересів – економічні, військові, технологічні, інституційні.

У такому розумінні зовнішня політика є не лише поведінкою держави, а й комплексною системою планування, вибору та реалізації стратегічних цілей у міжнародному середовищі.

Подібно до зовнішніх чинників, внутрішнє середовище держави суттєво впливає на формування й реалізацію її зовнішньої політики. Держави відрізняються за багатьма параметрами – розмірами території, рівнем соціально-економічного розвитку, типом політичного режиму, ступенем інституціоналізації політичної системи, ресурсним забезпеченням, економічними та військовими можливостями, структурою суспільства, ідентичностями та домінантними уявленнями про роль держави у світі. Такі відмінності формують специфічні умови, у яких відбувається ухвалення зовнішньополітичних рішень [14, с. 135].

Як зазначає Танер, варіативність політичних інститутів, економічних можливостей, соціальних структур і стратегічних культур *безпосередньо впливає як на сам процес формування зовнішньої політики, так і на зміст зовнішньополітичних рішень*. Лора Нік слушно наголошує, що зовнішня політика за своєю природою складається не лише з питань міжнародної

взаємодії, але й з внутрішньополітичних пріоритетів, соціальних очікувань та політичних інтересів. Генрі Кіссінджер також підкреслював, що внутрішня структура держави визначає не лише здатність мобілізувати ресурси, але й межі, в яких може здійснюватися зовнішня політика [17, с. 104].

У цьому контексті можна виділити низку ключових внутрішніх детермінант, що впливають на зовнішньополітичну поведінку:

Географія, ресурси та демографія. Фізичні характеристики держави – її просторове положення, природні ресурси, доступ до морів, клімат, чисельність населення – значною мірою формують спектр можливостей та обмежень. Наприклад, держави з багатими природними ресурсами мають іншу модель зовнішньої взаємодії, ніж індустріальні чи демографічно мобільні держави. Географія може як підсилювати, так і стримувати міжнародну активність.

Економічний розвиток і структура економіки. Економічна потужність визначає здатність держави реалізовувати зовнішньополітичні цілі, фінансувати дипломатичні ініціативи, забезпечувати обороноздатність та брати участь у міжнародних інституціях. Бідні та залежні економіки часто вимушені адаптувати свою зовнішню політику до потреб зовнішніх донорів і кредиторів, тоді як економічно розвинені держави здатні формувати проактивний порядок денний [11, с. 104].

Політична система, інститути та режимні характеристики. Тип політичного режиму – демократичний, авторитарний або гібридний – впливає на процес ухвалення рішень, ступінь відкритості до суспільних впливів, роль парламенту, незалежних інститутів і ЗМІ. У демократичних державах зовнішня політика частіше враховує суспільні настрої, тоді як авторитарні режими мають більшу свободу в ухваленні рішень, але можуть брати до уваги інші чинники: стабільність режиму, елітний консенсус, ідеологію.

Національна ідентичність та рольові концепції. Держави не лише переслідують матеріальні інтереси, але й діють на основі уявлень про власну роль у світі. Концепції національної ролі – «регіонального лідера», «містка між цивілізаціями», «нейтралітету», «морального актора» – формують рамки, у яких приймаються зовнішньополітичні рішення. Як показує конструктивістська традиція, зовнішня політика є також відображенням колективної ідентичності [12, с. 98].

Політичне лідерство та індивідуальні характеристики. Особистість лідера, його світогляд, когнітивні упередження, рівень досвіду та стиль прийняття рішень суттєво впливають на зміст зовнішньої політики. У кризових ситуаціях індивідуальний вплив може зростати до визначального. Психологічна традиція у зовнішньополітичному аналізі підкреслює, що лідери часто діють в умовах неповної інформації, стресу та часових обмежень.

Громадська думка, ЗМІ та групи інтересів. У сучасних державах зовнішня політика дедалі більше залежить від суспільної підтримки та політичної легітимності. Медіа, аналітичні центри, бізнес-групи, діаспори та інші внутрішні актори здатні впливати на політичний порядок денний. Глобальна інформаційна взаємодія ще більше підсилює цей вплив, роблячи зовнішню політику більш «соціалізованою» і чутливою до масових настроїв [10, с. 56].

Бюрократія та інституційні процеси прийняття рішень. Зовнішньополітичні рішення часто є результатом взаємодії різних інституцій – міністерств, відомств, розвідслужб, парламентських комітетів, дорадчих органів. Модель «бюрократичної політики» (Allison) підкреслює, що зовнішня політика є продуктом внутрішніх торгів, інституційних пріоритетів і рутинних процедур.

Культура та історія. Культура формує способи мислення, сприйняття та інтерпретації навколишньої дійсності. Вона визначає

уявлення людей про себе та світ, виступає інструментом аналізу подій і процесів. Усі елементи – від етнокультурних характеристик і гастрономічних практик до стилю одягу, мови, музичних уподобань і середовища проживання – є складовими культури.

Як наголошував Фроде Ліланд, *«культурний вимір зовнішньої політики є широкою й водночас підступною сферою»*. Незважаючи на тривалу наукову дискусію щодо впливу культури на формування зовнішньої і безпекової політики держав, більшість дослідників погоджується, що характер мислення політичних еліт, зумовлений культурними моделями, прямо впливає на ухвалення зовнішньополітичних рішень. Влахос підкреслював, що *«зразки думки та поведінки формуються культурою, а не є простим продуктом націоналізму»*. У цьому контексті культурна дипломатія та історичні традиції держави формують стиль її зовнішньої поведінки та визначають підходи до взаємодії з іншими акторами [15, с. 218].

Історичний досвід, як і культура, виступає вагомим чинником зовнішньої політики. Тривалий процес формування традиційних цінностей і політичних уявлень визначає сприйняття зовнішніх загроз і можливостей. Держави зі спільним історичним досвідом та відносно однорідною культурою зазвичай легше досягають суспільної підтримки зовнішньополітичного курсу. Натомість країни з високим рівнем внутрішнього культурного й історичного плюралізму нерідко стикаються з труднощами у формулюванні послідовної зовнішньої політики. Прикладом є зовнішньополітична взаємодія Гамбії та Сенегалу: тісні культурні зв'язки та спільна історична спадщина створюють підґрунтя для узгоджених підходів до зовнішніх справ, незважаючи на певні інституційні відмінності.

Географія, розміри та демографічні параметри. Географічне положення держави, її територіальна протяжність та чисельність населення

традиційно розглядаються серед ключових структурних чинників зовнішньої політики. Відповідно до поширеної у зовнішньополітичному аналізі логіки, малі за територією та населенням держави зазвичай не очікують від себе ролі «великих гравців» у міжнародних справах. Прикладами є Гамбія, Бенін, Бруней чи Киргизстан, чії зовнішньополітичні стратегії орієнтовані на селективну активність та обмежену участь у глобальних процесах. Натомість великі держави на кшталт США, росії чи Китаю, маючи значні просторові та демографічні ресурси, схильні до прийняття розширених зобов'язань у глобальній політиці [9, с. 32].

Водночас розмір сам по собі не є абсолютним детермінантом. Невеликі держави з високим рівнем ресурсної забезпеченості або стратегічною геолокацією (Ізраїль, Катар, Кувейт, Північна Корея) спроможні посідати вагому позицію у регіональній і навіть глобальній політиці. Це підкреслює, що географічні та демографічні параметри взаємодіють з іншими структурними характеристиками — економічними можливостями, безпековим середовищем, політичними інститутами.

Особливе значення має геополітичне розташування. Як підкреслює Амір Різван, «має значення, де саме на глобусі розташована держава, які природні кордони її захищають і ким є її сусіди». Такі держави, як Туреччина – міст між Європою та Азією, або Ізраїль – на перехресті ключових геополітичних осей Близького Сходу, формують зовнішню політику з огляду на специфічний комплекс територіальних викликів і можливостей. Хоча значення географії дещо зменшилося через технологічний прогрес, вона й надалі залишається одним із найстійкіших факторів, який, на відміну від угод чи інституцій, є незмінним і «утримує державу міцно», за висловом Ейерса [17, с. 108].

Економічний розвиток і природні ресурси. Рівень економічного розвитку держави безпосередньо впливає на її спроможність проводити

активну зовнішню політику. Індустріально та технологічно розвинені держави – США, Німеччина, Франція, Японія – використовують економічні потужності для підтримки військового потенціалу, формування глобальних альянсів та здійснення фінансового впливу через кредити, інвестиції та допомогу. Економічна міць США дає змогу системно застосовувати фінансову допомогу як інструмент зовнішньої політики, що добре ілюструє реакція Вашингтона на голосування у Генеральній Асамблеї ООН щодо статусу Єрусалима [14, с. 89].

Натомість держави з обмеженою економічною потужністю, як-от Гамбія, змушені проводити виважену та обмежену за масштабами зовнішню політику, орієнтуючись на пошук зовнішніх донорів, партнерів і гарантів безпеки. Це підкреслює залежність країн, що розвиваються, від передових економік у питаннях технологічного імпорту, інфраструктурного розвитку, освіти, медицини та продовольчої безпеки.

Окремим фактором є наявність природних ресурсів. Країни, що володіють значними запасами енергоресурсів (насамперед у регіонах Близького Сходу та Африки), нерідко компенсують малий розмір території стратегічним впливом через так звану «енергетичну дипломатію». Катар, Бахрейн, Кувейт та інші «малі, але ресурсні» держави мають можливість проводити більш самостійну, а нерідко й асертивну зовнішню політику.

Військові спроможності. Стан збройних сил значною мірою визначає зовнішньополітичну поведінку держав. Висока оборонна спроможність забезпечує урядам більшу свободу маневру, тоді як низький рівень військових можливостей часто спричиняє залежність від союзників чи міжнародних безпекових організацій. Ядерні програми Індії або Північної Кореї є показовим прикладом того, як зміна військово-технологічного рівня може трансформувати стратегічний курс та рівень асертивності у зовнішній політиці [6, с. 90].

Поряд із цим військовоє посилення здатне сприяти ескалації, зміщуючи зовнішню політику від кооперативної до конфронтаційної. Держави з обмеженими оборонними ресурсами, навпаки, є більш обережними та приділяють пріоритет союзницьким механізмам безпеки.

Політична система. Тип політичного режиму та інституційна організація влади значною мірою впливають на динаміку та зміст зовнішньополітичного процесу. В авторитарних системах, де прийняття рішень сконцентровано в руках вузького кола осіб, зовнішня політика зазвичай формується швидше, але може бути менш передбачуваною та більш конфронтаційною. Приклади росії, Північної Кореї, Ірану демонструють, що закритість політичної системи нерідко призводить до міжнародної ізоляції [14, с. 104].

У демократичних державах з широкими можливостями суспільного контролю процес ухвалення рішень є складнішим і повільнішим, адже враховує спектр думок виборців, інституційні стримування й протидія та позиції парламентських сил. Тип демократії також має значення: парламентські системи забезпечують більшу узгодженість між урядом і законодавчою владою, тоді як президентські – частіше стикаються з міжінституційними конфліктами, що може впливати на послідовність зовнішньої політики.

Особистість і характер лідера. У межах ФРА роль особистості лідера розглядається як ключовий «агентський» чинник. Хоча лідери діють у межах структурних обмежень, саме їхні когнітивні моделі, цінності, попередній досвід та емоційні схеми визначають спосіб інтерпретації ситуацій і вибір зовнішньополітичних рішень. Розенау підкреслював, що індивідуальні риси – від схильності до ризику до ідеологічних переконань – суттєво впливають на те, як саме лідер планує й реалізує зовнішню політику [6, с. 31].

У дослідженнях окремо вирізняють «яструбів» – прихильників сили, та «голубів» – лідерів, орієнтованих на компроміси й дипломатію. Агресивний стиль притаманний таким постатям, як Гітлер або Кім Чен Ин; натомість Б. Обама чи Е. Макрон уособлюють дипломатичний, інклюзивний підхід.

Політичні партії та групи інтересів. Партійна система та групи інтересів виступають важливим каналом впливу на зовнішню політику. Особливо це проявляється в демократіях та у країнах із високим рівнем політичної плюралізації. Неоліберальний інституціоналізм наголошує, що зовнішньополітичні рішення нерідко формується як результат торгу між урядом та організованими групами – бізнесом, профспілками, військово-промисловими структурами, етнічними чи релігійними спільнотами. Вплив таких груп може сприяти прийняттю більш протекціоністських, інтервенціоністських або, навпаки, ліберальних рішень [14, с. 189].

Преса, громадська думка та медіа. Громадська думка, традиційні медіа та соціальні мережі стали невід’ємним чинником зовнішньої політики. Томз та інші дослідники доводять, що вплив громадської думки реалізується двома шляхами: через вибір політичних лідерів (selection) та через реакцію чинних урядів на очікування суспільства (responsiveness). В умовах демократії політики змушені орієнтуватися на опитування, рейтинги та медіа-повідку, ухвалюючи чутливі зовнішньополітичні рішення. Вторгнення США в Ірак 2003 року – один із класичних прикладів, коли початкова підтримка суспільства стала аргументом для політичного керівництва.

Медіа-ефекти, включно з відомим «ефектом CNN», створюють ситуації, у яких глобальні трансляції гуманітарних криз або конфліктів формують суспільний запит на негайну реакцію держави. Соціальні мережі посилюють цей процес, перетворюючи зовнішню політику на простір

багатосторонньої комунікації між державою, громадянами та недержавними акторами.

Наука і технології. У сучасних міжнародних відносинах наука й технології стали одними з найбільш динамічних чинників, які визначають характер дипломатичної практики, зовнішньополітичної поведінки та стратегічних можливостей держав. Як слушно зауважила Г. Клінтон під час перебування на посаді державного секретаря США, поширення цифрових технологій докорінно змінює те, як суспільства «живуть, навчаються, споживають і комунікують», а водночас – трансформує стратегічне середовище дипломатії XXI століття. Ці процеси лише прискорилися упродовж останнього десятиліття [9, с. 129].

Сучасні досягнення у сферах цифрової комунікації, штучного інтелекту, кібербезпеки, біотехнологій та освоєння космосу дедалі глибше проникають у всі виміри міждержавної взаємодії. Вони відкривають нові можливості для співробітництва – зокрема у галузях спільних наукових досліджень, боротьби зі зміною клімату та глобального моніторингу здоров'я, – але водночас породжують нові ризики: кіберрозвідку, кампанії дезінформації, технологічний примус та асиметричні загрози. У зв'язку з цим наукові знання і технологічна експертиза стають критично важливими для прогнозування глобальних ризиків, розроблення превентивних стратегій та забезпечення інформованості й ефективності зовнішньополітичних рішень.

Як слушно зазначав Джеймс Розенау, технологічні зміни здатні трансформувати військові та економічні можливості суспільства, а отже – змінювати його позицію в міжнародній системі. Сьогодні технологічна перевага США, Китаю, Японії, Німеччини та інших розвинених держав значною мірою визначає їхню роль у глобальній політиці. У підсумку рівень технологічного розвитку держави прямо впливає на її міжнародний статус, переговорну силу та стратегічну автономію [14, с. 154].

Зовнішньополітичне рішення є результатом багаторівневого та багатоакторного процесу, який визначає місце держави у міжнародній системі. Відсутність чітко сформульованої та послідовно реалізованої зовнішньої політики здатна послабити міжнародні позиції держави та ускладнити досягнення її національних інтересів. Натомість країни зі стабільною, структурованою та інституційно забезпеченою зовнішньополітичною стратегією, як правило, демонструють вищу ефективність, передбачуваність і впливовість на міжнародній арені.

Формування й реалізація зовнішньої політики зумовлюється двома групами чинників – зовнішніми (міжнародними) та внутрішніми (державними). Попри довготривалі дискусії про автономність або взаємозалежність цих рівнів, більшість сучасних дослідників у сфері аналізу зовнішньої політики схиляються до позиції про їхню тісну взаємну інтегрованість. Оскільки зовнішня політика передбачає взаємодію держави з зовнішнім середовищем, міжнародний контекст – структура сили, міжнародне право, глобальні інститути, союзи, конфлікти та розподіл можливостей – неминуче формує рамки для ухвалення рішень.

Водночас внутрішні параметри держави є не менш визначальними. Різниця у масштабах, рівнях економічного розвитку, типах політичних режимів, інституційній зрілості, соціальній структурі, військових і економічних ресурсах формує відмінні зовнішньополітичні пріоритети та практики. Політична культура, громадська думка, національні рольові концепції, характер прийняття рішень і особистісні якості лідерів також впливають на зміст і спрямованість зовнішньої політики. Таким чином, зовнішньополітична поведінка постає як результат взаємодії зовнішніх і внутрішніх вимірів.

Ступінь впливу міжнародних і внутрішніх чинників є змінним: у певних умовах переважає дію міжнародного тиску чи структурних обмежень, тоді як в інших – визначальними стають внутрішні політичні

процеси чи інтереси. Зовнішня політика держави формується саме на перетині цих двох площин, і лише комплексний аналіз дозволяє адекватно пояснити її логіку, динаміку й наслідки.

1.2. Основні підходи до дослідження зовнішньої політики держави

Зовнішня політика держави посідає центральне місце в системі міжнародних відносин та відіграє ключову роль у забезпеченні національних інтересів, безпеки та міжнародного статусу держав. У ХХІ столітті, на тлі посилення глобалізаційних процесів, транснаціональної взаємозалежності та зростання ролі недержавних акторів, дослідження зовнішньої політики набуло особливої актуальності. У сучасних умовах зовнішня політика постає як складне, багатовимірне явище, що охоплює політичні, економічні, військові, культурні, інформаційні та інституційні компоненти й функціонує у тісній взаємодії як із внутрішньою політикою держави, так і з мінливою міжнародною системою [7, с. 6].

У будь-якій політичній системі зовнішня політика виступає головним механізмом ідентифікації та просування національних пріоритетів, забезпечення територіальної цілісності, незалежності, економічної стабільності та міжнародного престижу. Її завданням є формування сприятливих зовнішніх умов для розвитку держави, задоволення її політичних, економічних, та безпекових інтересів, а також налагодження різнопланових каналів міжнародної взаємодії. При цьому зовнішня політика реалізується за інших суспільних умов, ніж внутрішня: вона залежить від динаміки міжнародного середовища, наявності чи відсутності конфліктів, рівня глобальної конкуренції, трансформації системи міжнародних інститутів, а також від структури політичної влади всередині держави [9, с. 90].

У науковій літературі сформувався широкий спектр теоретичних підходів до аналізу зовнішньої політики. Їхнє формування та еволюція були зумовлені як змінами у світовій політичній системі, так і потребою адекватного пояснення поведінки держав у міжнародних відносинах. Серед найвпливовіших підходів є класичний реалізм, лібералізм, неореалізм, неокласичний реалізм, а також новітні конструктивістські та критичні концепції. Нижче подано стислий аналіз ключових теоретичних рамок, що використовуються для дослідження зовнішньої політики сучасних держав [15, с. 31].

Реалізм є однією з найстаріших та найвпливовіших парадигм у вивченні зовнішньої політики. Його витoki пов'язують із працями Фукідида, Макіавеллі та Гоббса, однак як повноцінна теоретична школа міжнародних відносин реалізм сформувався у ХХ столітті, особливо після Другої світової війни. Центральним поняттям реалізму є національний інтерес, що розглядається як об'єктивна категорія, детермінована необхідністю забезпечення безпеки та виживання держави в анархічному міжнародному середовищі [6; 14, с. 5].

Прихильники реалізму виходять із таких засадничих положень:

- міжнародна система є анархічною;
- держави – головні актори міжнародної політики;
- виживання та безпека є домінантними мотивами зовнішньої політики;
- держави діють раціонально, орієнтуючись на баланс сил;
- сила є головним ресурсом у міжнародних відносинах.

З позицій реалізму зовнішня політика визначається насамперед структурою силових відносин у міжнародній системі, а також потребою держави адаптуватися до зовнішніх викликів. Саме концепція інтересів, що визначаються в категоріях сили, «суттєво вирізняє реалізм на фоні світової політики» [14, с. 5]. Відповідно до такої логіки, національний інтерес є

передусім об'єктивною реальністю, хоча окремі дослідники наголошують на його частковій суб'єктивності – залежності від політичних еліт та суспільних преференцій [12, с. 28; 15, с. 82].

Реалізм відіграв і продовжує відігравати визначальну роль у дослідженні зовнішньої політики, особливо в питаннях безпеки, балансування сил, збройних конфліктів та стратегічної конкуренції.

На протигагу реалістам, прихильники ліберальної теорії акцентують увагу на внутрішніх детермінантах зовнішньої політики. На їхню думку, першоосною національного інтересу є переваги й вподобання індивідів, а не абстрактні інтереси держави [16, с. 35]. Головними акторами вважаються громадяни та соціальні групи, а держава — лише механізм вираження їхніх інтересів.

Основні постулати лібералізму:

- зовнішня політика відображає внутрішньополітичні уподобання суспільства;
- міжнародні інститути та норми можуть пом'якшувати анархічний характер системи;
- співпраця можлива та взаємовигідна;
- економічна взаємозалежність знижує ймовірність конфліктів;
- демократії рідше воюють одна з одною (теорія "демократичного миру").

Ліберальний підхід дозволяє пояснити роль громадської думки, груп інтересів, бізнесу, ЗМІ та політичних партій у формуванні зовнішньої політики. Він підкреслює залежність держави від її суспільства й висуває тезу, що держава не може бути автономним актором у відриві від внутрішньополітичного контексту [12, с. 1].

На кінець ХХ століття класичний реалізм зазнав критики за надмірну увагу до людської природи та суб'єктивності політиків. Як відповідь на ці прогалини постає неореалізм (структурний реалізм), що отримав своє

концептуальне оформлення у праці Кеннета Уолца «Theory of International Politics» [15].

Неореалізм зміщує акцент із поведінки політичних лідерів на структуру міжнародної системи:

- головним чинником зовнішньої політики держави є системна полярність (уніполярність, біполярність, мультиполярність);
- розподіл матеріальних можливостей між великими державами визначає межі можливих стратегій;
- поведінка держав є функцією їхніх структурних обмежень.

Неореалізм значною мірою формалізував дослідження зовнішньої політики, зробивши його більш науково-пояснювальним та менш психологізованим. Важливо, що неореалісти виокремлюють військову потугу та ресурси її підтримки як ключову незалежну змінну.

Найбільш динамічною та впливовою школою кінця ХХ – початку ХХІ століття є неокласичний реалізм. Його прихильники прагнуть поєднати сильні сторони неореалізму (системний аналіз) із визнанням ролі внутрішніх політичних чинників. Одним із засновників підходу є Фарід Закарія, який наголошував, що зовнішня політика формується під впливом *і міжнародної структури, і внутрішньої політичної системи* [15, с. 198].

У рамках неокласичного реалізму розрізняють три рівні причинності:

Незалежна змінна – зовнішнє середовище (міжнародна система, баланс сил).

Втручальна змінна – внутрішньополітичні чинники (інститути влади, ідеологія, сприйняття еліти, рівень державної спроможності).

Залежна змінна – зовнішня політика держави.

Таким чином, міжнародні стимули не мають автоматичного впливу на державні рішення: вони проходять через «фільтр» внутрішніх політичних структур, сприйняття еліт та їхніх інтересів. Лідери реагують не лише на реальний розподіл сил, а й на те, як вони його інтерпретують

[12, с. 14]. Це дозволяє пояснити численні відхилення державної поведінки від раціональних прогнозів, запропонованих структурним реалізмом.

Неокласичний реалізм став однією з найпопулярніших аналітичних рамок у дослідженнях зовнішньої політики, оскільки він дає змогу інтегрувати: роль політичних еліт, сприйняття загроз, внутрішньополітичні інститути, рівень державної спроможності, історичну пам'ять та ідентичність.

Важливою характеристикою сучасних досліджень є акцент на ролі так званої глобальної політичної еліти, яка через інструменти зовнішньої політики просуває власні інтереси, часто маскуючи їх під загальнодержавні й загальносвітові [6, с. 28]. Це набуває особливого значення в умовах глобалізації, транснаціонального руху капіталів та посилення впливу міжнародних економічних інститутів.

Поряд із класичною та неокласичною традицією сьогодні значного поширення набули концепції, що наголошують на ролі ідентичності, норм і дискурсу.

Конструктивісти стверджують, що зовнішня політика визначається не лише матеріальними чинниками, а й соціально сконструйованими уявленнями про: національну ідентичність, роль держави у світі, нормативними очікуваннями, історичними наративами.

Таким чином, дії держави можуть змінюватися залежно від зміни домінантних ідей та дискурсивних практик. Конструктивізм дозволяє пояснювати еволюцію зовнішньої політики постсоціалістичних держав, трансформацію безпекових стратегій, зміну зовнішньополітичної поведінки у відповідь на революційні події або ідентифікаційні зрушення.

Критичні теорії (неомарксизм, постколоніальні студії, критична безпекова теорія) аналізують зовнішню політику через призму глобальної нерівності, економічного домінування та структур влади. Вони підкреслюють:

- залежність периферійних держав від центрів глобального капіталу;
- роль транснаціональних корпорацій;
- вплив міжнародних інституцій на державний суверенітет.

У такому контексті зовнішня політика розглядається як механізм відтворення глобальної нерівності, а інколи – як інструмент реалізації інтересів «глобальної еліти» [9, с. 28].

Теоретичні підходи до дослідження зовнішньої політики демонструють значну еволюцію – від акценту на силі та анархії (реалізм) до комплексного аналізу взаємодії міжнародних і внутрішніх детермінант (неокласичний реалізм), а також до врахування ролі ідентичності, норм і дискурсу (конструктивізм). Зовнішня політика постає як багатофакторний процес, де поєднуються:

- об'єктивні структурні умови міжнародної системи;
- інтереси політичних еліт;
- суспільні преференції;
- економічні та військові ресурси;
- історично сформовані уявлення про роль держави.

У глобалізованому світі значення зовнішньої політики лише зростає, а теоретичні підходи дедалі більше тяжіють до міждисциплінарності та інтеграції різних рівнів аналізу. З цієї перспективи неокласичний реалізм залишається одним із найбільш аналітично потужних інструментів, оскільки дозволяє врахувати не тільки структурні обмеження, але й внутрішньополітичну динаміку, ідеологію, сприйняття та роль політичних еліт.

1.3. Соціально-економічний та політичний профіль країни

Республіка Хорватія є переважно центральноєвропейською та середземноморською державою, що розташована на перетині Балканського

та Центральноєвропейського регіонів. Країна межує зі Словенією (668 км), Угорщиною (355 км), Сербією (318 км), Боснією і Герцеговиною (1011 км) та Чорногорією (23 км) на площі 56 594 км². Підковоподібна форма Хорватії та її довгі кордони відображають складну історичну еволюцію державності та етнічного складу населення (Central Bureau of Statistics of Croatia, 2021). Незважаючи на те, що сучасна Хорватія здобула незалежність від Югославії на початку 1990-х років, хорватська нація є однією з найдавніших у Європі, а формування її культурного й політичного ландшафту відображає давні зв'язки з Віднем та Будапештом, а також історичний вплив Венеції на Адріатику. Водночас країна зазнавала впливу Османської імперії, що залишило слід у етнічному складі території та стало однією з причин конфліктів кінця ХХ століття [56].

Вітчизняна війна (1991–1995 рр.) мала руйнівний вплив на демографічну та соціально-економічну структуру Хорватії. Вона призвела до депопуляції, масштабної міграції населення та економічних втрат у промисловості, сільському господарстві та інфраструктурі [59]. Проблеми демографії після війни, посилені вступом до ЄС у 2013 році, проявилися у відтоку молоді та сімей, природному скороченні населення та його старінні. У період 2001–2021 років чисельність населення скоротилася на 565 627 осіб, що становить 12,74% від загальної чисельності населення, а частка людей похилого віку продовжує зростати, роблячи Хорватію однією з найстаріших націй у світі [56].

Просторова організація Хорватії зумовлена традиційною аграрною структурою та регіональною різноманітністю. Більше двох п'ятих населених пунктів країни налічують менше 100 мешканців, водночас чотири великі міста – Загреб, Спліт, Рієка та Осієк – концентрують понад чверть населення (25,7%) (Central Bureau of Statistics of Croatia, 2021). Розподіл населення по макрорегіонах демонструє значні дисбаланси: Центральна Хорватія, зокрема Загреб, має найвищу щільність населення (1200,6

осіб/км²), тоді як гірські регіони заселені лише 1,8% населення при щільності 10,5 осіб/км². Південне узбережжя Адріатики та Східна Хорватія мають середню щільність, тоді як Північна Адріатика та прибережні райони демонструють помірну концентрацію населення [59].

Таблиця 1.1

Політико-географічний профіль

Категорія	Значення
Назва країни	Хорватія
Столиця, населення столиці	Загреб; близько 771 062 (середина 2023 р.)
Площа	88 073 км ² (залишилося незмінним)
Загальне населення	≈ 3 859 686 (середина 2023 р.)
Щільність населення	~ 68.97 осіб/км ² (2023)
Індекс людського розвитку (HDI)	~ 0,889
Темпи зростання населення (2010–2020)	–5,77%
Структура економіки за секторами	Сервіси ≈ 61 %, Промисловість ≈ 20 %, Сільське господарство ≈ 3 % (станом на 2022 р.)
Стан політичної системи	Парламентська республіка. Президент — Зоран Міланович (переобраний 2025 р.), прем'єр — Андрей Пленкович (з 2016 р.)

Складено автором за матеріалами: [56-57, 59]

Економічна структура країни орієнтована на сектор послуг та державне управління, які забезпечують майже три чверті зайнятості, тоді як промисловість і будівництво становлять близько чверті, а сільське господарство – менше 4%. Туризм відіграє ключову роль у національній економіці: у 2019 році майже 20 мільйонів іноземних відвідувачів сформували приблизно 20% ВВП. Розвиток транспортної інфраструктури, зокрема будівництво близько 1000 км нових автомагістралей за останні 20 років, суттєво сприяв зростанню туристичного потоку, тоді як залізничне сполучення залишається недоінвестованим [59].

Хорватія є парламентською демократією з унітарною структурою держави. Конституційний лад базується на принципах соціальної держави, верховенства права, свободи, рівності та захисту прав людини. Етнічно країна відносно однорідна: хорвати становлять 90,4% населення, серби –

4,4%, боснійці – 0,7%, інші національні меншини представлені менш ніж 0,5% кожна. Етнічна структура, зокрема наявність сербської меншини, була суттєво змінена під час Вітчизняної війни, але після її завершення частина населення повернулася [58].

Хорватія є членом ЄС з 1 липня 2013 року та НАТО з 1 квітня 2009 року, що визначає стратегічні пріоритети її зовнішньої політики – інтеграцію до європейських та трансатлантичних структур безпеки, розвиток економічної співпраці та забезпечення стабільності на Балканах. Європейська інтеграція та партнерство у сфері безпеки формують основу зовнішньополітичного курсу Хорватії, орієнтованого на зміцнення економічних зв'язків, підвищення регіональної безпеки та залучення інвестицій [58].

Таким чином, суспільно-політичний профіль Хорватії характеризується комплексним поєднанням історичних впливів Центральної та Південно-Східної Європи, етнічної і демографічної специфіки, економічної орієнтації на послуги та туризм, а також чіткою прихильністю до європейської інтеграції та колективної безпеки. Внутрішні демографічні та регіональні дисбаланси продовжують впливати на соціально-економічний розвиток і визначають довгострокові виклики для внутрішньої та зовнішньої політики країни.

Адміністративний устрій Хорватії визначається Конституцією та законами, що регламентують повноваження органів місцевого та регіонального самоврядування. Громадянам гарантоване право на самоврядування на обох рівнях: муніципальному та регіональному. Основними одиницями місцевого самоврядування є муніципалітети (*općine*) та міста (*gradovi*), тоді як жупанії (*županije*) виконують функції регіонального самоврядування. Територія муніципалітетів, міст та жупаній визначається законодавчо, причому столиця Загреб надається спеціальний статус жупанії, що регулюється окремим законом [58].

Хорватія поділяється на 21 жупанію, включно з містом Загреб. Жупанії складаються з 128 міст та 428 муніципалітетів, які об'єднують 6 756 населених пунктів. Великі міста, такі як Загреб, Спліт, Рієка та Осієк, додатково поділяються на райони та підрайони. Поточний адміністративний поділ затверджено у 1997 році та зазнав лише незначних змін у наступні роки.

Регіональне самоврядування. Жупанії виконують завдання регіонального значення, включаючи управління освітою, охороною здоров'я, просторовим плануванням та містобудуванням, транспортною інфраструктурою, економічним розвитком та розвитком соціальної, освітньої, медичної та культурної інфраструктури. Вони координують діяльність муніципалітетів у питаннях будівництва та реалізації документів просторового планування за межами столичної області.

Міське самоврядування. Муніципалітети створюються для управління територіями кількох населених пунктів, що становлять природну, економічну та соціальну одиницю. Міста, як правило, охоплюють адміністративні центри повітів або поселення з населенням понад 10 000 мешканців та можуть включати приміські поселення, інтегровані з містом економічно та соціально. Органи місцевого самоврядування вирішують питання місцевої компетенції, зокрема житлового та земельного планування, комунальних послуг, освіти, первинної медичної допомоги, соціального захисту, культури, спорту, захисту прав споживачів, охорони навколишнього середовища, пожежної безпеки та цивільного захисту. Великі міста з населенням понад 35 000 мешканців та адміністративні центри повітів можуть виконувати також завдання, що входять до компетенції повіту на своїй території [58].

Система управління. Хорватія є унітарною, неподільною демократичною державою загального добробуту з поділом влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки.

Законодавча влада. Законодавчу владу здійснює Хорватський парламент (Sabor), який є представницьким органом громадян. Склад парламенту налічує від 100 до 160 членів, що користуються імунітетом і не підпорядковані імперативному мандату. Серед повноважень Сабору – прийняття та зміни Конституції, законотворча діяльність, затвердження бюджету, прийняття рішень щодо війни та миру, розробка національних стратегій безпеки та оборони, цивільний нагляд за Збройними силами та службами безпеки, контроль діяльності уряду, призначення референдумів, а також надання амністії за кримінальні злочини [58].

Виконавча влада. Виконавча влада реалізується через Президента Республіки Хорватія та Уряд. Президент представляє країну всередині та за межами держави, забезпечує стабільність уряду, захист незалежності та територіальної цілісності. Уряд очолює Прем'єр-міністр, до складу уряду входять міністри та заступники прем'єр-міністра. Уряд відповідає перед парламентом, подає законопроекти, реалізує закони та державну політику, забезпечує економічний розвиток, керує державною службою та організовує зовнішню і внутрішню політику [58].

Судова влада. Судова система Хорватії є автономною та незалежною. Юрисдикція здійснюється відповідно до Конституції, законів, міжнародних договорів та інших чинних нормативних актів. Судова структура включає Верховний суд, окружні, муніципальні та місцеві суди, Господарські та адміністративні суди, Верховний суд з питань дрібних проступків, Верховний господарський та Верховний адміністративний суди.

Таблиця 1.3. відображає ключові демографічні, економічні та політичні показники Хорватії станом на 2023–2025 рр., що дозволяє оцінити сучасний стан країни з точки зору суспільно-політичного устрою.

Демографічна динаміка. Населення Хорватії продовжує зменшуватися порівняно з початком 2010-х років: з 4,05 млн у 2020 р. до

приблизно 3,86 млн у 2023 р. Зниження щільності населення до ~69 осіб/км² свідчить про демографічні виклики, пов'язані з низькою народжуваністю та еміграцією. Столиця Загреб залишається головним урбаністичним центром, проте її населення зменшилося до ~771 тис., що може свідчити про внутрішню міграцію або старіння населення в міських районах.

Економічна структура. Сектор послуг залишається домінуючим (~61 % ВВП), проте частка промисловості знизилася до ~20 %, а сільське господарство утримує лише близько 3 % економічного виробництва. Це свідчить про постійний перехід Хорватії до економіки, орієнтованої на туризм, адміністративні та фінансові послуги, і зменшення ролі традиційних галузей.

Індекс людського розвитку (HDI). Значення HDI 0,889 (2023 р.) демонструє високий рівень розвитку країни, покращення порівняно з 2021 р. Це відображає зростання середньої тривалості життя, доступу до освіти та доходів населення.

Політична стабільність. Хорватія залишається парламентською республікою із стабільними політичними інституціями. Довготривала присутність прем'єр-міністра Пленковича (з 2016 р.) та регулярна зміна президентів у межах конституційних норм забезпечують передбачуваність політичного процесу.

Хорватія демонструє тенденцію до економічного й соціального розвитку за рахунок послуг і туризму, але стикається з демографічними викликами та помірною індустріальною диверсифікацією. У контексті суспільно-політичного устрою це означає, що країна зберігає стабільну парламентську систему, але потребує політик, спрямованих на стимулювання демографічного зростання, підтримку промисловості та управління урбанізацією.

Таблиця 1.3

Ключові демографічні та макроекономічні індикатори Хорватії

Індикатор	2020	2021	2022	2023	2024
Населення (млн)	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9
ВВП (USD, млрд)	57,8	69,0	71,1	85,6	92,9
ВВП на душу (USD)	14 780	17 780	18 431	22 180	24 100
ВВП (EUR, млрд)	50,7	58,3	67,6	79,2	85,9
ВВП на душу (EUR)	12 965	15 041	17 535	20 515	22 278
Економічне зростання (номінальний ВВП, річна зміна, %)	-7,6	15,0	15,9	17,1	8,5
Економічне зростання (ВВП, річна зміна, %)	-8,3	12,6	7,3	3,8	3,8
Внутрішній попит (річна зміна, %)	-3,5	7,6	6,6	8,1	6,1
Приватне споживання (річна зміна, %)	-5,2	10,9	6,9	3,2	5,9
Державне споживання (річна зміна, %)	3,4	2,8	2,2	6,6	7,3
Інвестиції в основний капітал (річна зміна, %)	-6,3	4,9	10,7	22,7	5,3
Експорт товарів та послуг (річна зміна, %)	-23,2	32,7	27,0	-1,4	1,6
Імпорт товарів та послуг (річна зміна, %)	-12,3	17,3	26,8	-4,2	8,4

Джерело: [56-57, 59]

Економіка Хорватії у 2020–2024 рр. демонструє відновлення після пандемійного спаду 2020 р., коли ВВП знизився на 8,3 %. У наступні роки спостерігалось стрімке зростання економіки та ВВП на душу населення, яке у 2024 р. досягло 24 100 USD. Внутрішній попит і приватне споживання активно відновлювалися, а державне споживання й інвестиції зростали, підтримуючи економічну стабільність. Експорт і імпорт після різкого падіння у 2020 р. також відновилися, хоча темпи росту дещо коливалися у 2023 р. Загалом, Хорватія демонструє помірне та стійке економічне зростання, зберігаючи позитивну динаміку добробуту населення та структурну диверсифікацію економіки.

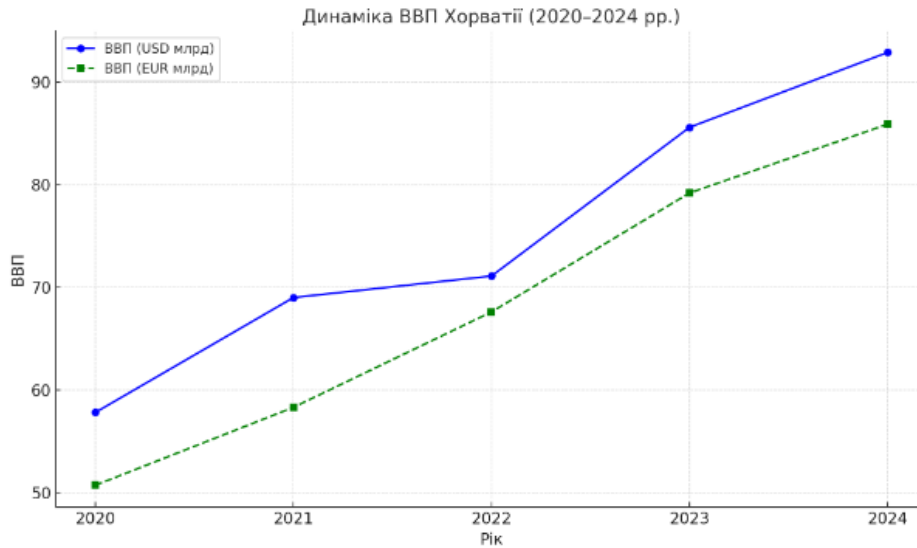

Рис. 1.2. Динаміка ВВП Хорватії

Розроблено автором за матеріалами [59]

Хорватія, як посткомуністична держава, пройшла складний шлях трансформації – від напівавторитарного режиму до парламентської демократії, яка наразі демонструє стабільну, хоч і не без вад, роботу інституцій. Влада в країні формально поділена: існує сильний парламент, але президент та уряд іноді вступають у відкриту конкуренцію, що створює напругу, зокрема в питаннях зовнішньої політики. Прем'єр Андрій Пленкович неодноразово критикував вплив Росії на європейські демократичні процеси, підкреслюючи загрозу зовнішнього втручання. У той же час, за словами аналітиків, хорватська політична система лишається вразливою до корупції та коаліційної нестабільності.

Щодо війни в Україні, Хорватія переважно займає проєвропейську позицію. Вона активно підтримує Україну через санкції проти РФ, а також через надання гуманітарної та експертної допомоги. У жовтні 2024 року Україна та Хорватія підписали угоду про довготривале співробітництво, в якій Хорватія підтвердила відданість принципам демократії, верховенству права та підтримці євроінтеграції України. Водночас, не всі політичні гравці в Хорватії є одностайними: наприклад, президент Зоран Міланович

висловлював обережність щодо прямої військової участі, побоюючись ескалації конфлікту.

Загалом, хорватська демократія, незважаючи на виклики, демонструє здатність балансувати між різними гілками влади, а зовнішня політика щодо України – це поєднання солідарності з Києвом і прагматичної обережності, що відображає демократичні і геополітичні пріоритети країни.

РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ХОРВАТІЇ

2.1. Вітчизняна війна в Хорватії та становлення зовнішньополітичного курсу держави

Розпад Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія на початку 1990-х років створив передумови для утвердження нових національних держав Південно-Східної Європи, серед яких однією з найскладніших була траєкторія Республіки Хорватія. Процес державотворення, який розпочався після проголошення незалежності у 1991 році, відбувався в умовах повномасштабної агресії та збройного конфлікту з югославською армією та сербськими парамілітарними формуваннями. Вітчизняна війна (*Domovinski rat*), що тривала у 1991–1995 роках, стала водночас боротьбою за територіальну цілісність держави та випробуванням її здатності до формування самостійного, європейсько орієнтованого зовнішньополітичного курсу. З огляду на це хорватський досвід демонструє, як військово-політичні виклики здатні визначати архітектуру міжнародної поведінки новоствореної держави [37].

Міжнародне визнання та формування основ зовнішньої політики. Першим стратегічним завданням хорватської влади після проголошення державності у червні 1991 року було здобуття міжнародного визнання. Воно стало можливим завдяки активній дипломатичній роботі та зростаючому усвідомленню світової спільноти щодо масштабів військової агресії проти країни. У січні 1992 року Хорватію визнали країни Європейського Співтовариства, за ними – Сполучені Штати Америки. Того ж року держава здобула місце в Організації Об'єднаних Націй, що стало важливою точкою відліку у становленні сучасної хорватської дипломатії та створило інституційні засади для міжнародної суб'єктності [29].

Проте, попри формальне визнання, зовнішньополітичний курс Хорватії у перші роки існування був значною мірою затьмарений триваючими воєнними діями. Наслідки війни – масштабні руйнування інфраструктури, гуманітарні трагедії, питання біженців, окупація третини території – обмежували можливості країни інтегруватися у міжнародні структури та концентрували дипломатичні зусилля на безпекових питаннях. Лише переможні операції «Блискавка» (1995) та «Буря» (1995), а також мирна реінтеграція Східної Славонії, завершена у 1998 році під егідою ООН, створили передумови для повноцінної зовнішньої політики, що ґрунтувалася на європейській орієнтації, регіональній стабільності та багатосторонній дипломатії [31].

Євроатлантична інтеграція як провідна стратегія Хорватії. Повоєнний період став часом поступового, але цілеспрямованого утвердження Хорватії як активного та відповідального міжнародного актора. До середини 1990-х років країна формулює свої зовнішньополітичні пріоритети, серед яких провідне місце займають членство в НАТО та Європейському Союзі. Євроатлантична інтеграція становила фундаментальний вибір хорватської державности: йшлося не лише про переорієнтацію від постюгославського простору до західних інституцій, але й про безпекові гарантії, які держава вважала життєво необхідними після досвіду війни [44].

Участь у програмі «Партнерство заради миру», військові реформи та активна співпраця з країнами-членами НАТО сприяли тому, що у 2009 році Хорватія офіційно стала членом Альянсу. Це знаменувало завершення етапу безпекової «нормалізації» Хорватії на карті Європи та перехід до повноцінної участі у колективних системах оборони. Водночас вступ до НАТО був важливим сигналом для сусідніх країн регіону щодо спроможності постюгославських держав інтегруватися у західні структури демократичного розвитку [43].

Європейська інтеграція відбувалася не менш послідовно. У 2001 році Хорватія підписала Угоду про стабілізацію та асоціацію, у 2003 подала офіційну заявку на членство в ЄС, а у 2013 стала повноправним членом Союзу. Переговорний процес включав масштабні реформи у сфері верховенства права, економіки, управління кордонами, боротьби з корупцією та регіонального співробітництва. Таким чином Хорватія стала першою країною Західних Балкан, що завершила повний цикл євроінтеграції після розпаду Югославії, і цим закріпила свою міжнародну легітимність як стабільна демократична держава [31, р. 11].

Порівняння хорватського досвіду 1990-х років із сучасною Війною за Незалежність України, що триває з 2014 року та набула повномасштабного характеру у 2022 році, демонструє низку важливих паралелей. В обох випадках йдеться про збройний спротив зовнішній агресії, спрямованій на позбавлення держави суверенітету та територіальної цілісності. Як Хорватія у 1991–1995 роках, так і Україна нині протистоять спробам нав'язати політичну залежність, змінити кордони силовим шляхом та зруйнувати національну ідентичність.

І для Хорватії, і для України міжнародне визнання та підтримка стали критичними факторами виживання. Визнання Хорватії на початку 1992 року та визнання України переважною більшістю міжнародної спільноти у перші дні 1991 року – обидва випадки засвідчили готовність держав світу підтримати прагнення народів до самостійності. Водночас, як і хорватська дипломатія тридцять років тому, українська докладає значних зусиль для розширення міжнародної коаліції підтримки, залучення військово-політичної допомоги, створення санкційних механізмів та формування гарантій безпеки [41, р. 24].

Хорватський досвід інтеграції до НАТО та ЄС також є релевантним для сучасної України. Після завершення війни Хорватія використала період постконфліктної реконструкції для проведення масштабних реформ

і створення інституційних передумов, необхідних для майбутнього членства в євроатлантичних структурах. Україна вже сьогодні здійснює аналогічний курс, будучи країною-кандидатом на вступ до ЄС (з 2022 року) та поглиблюючи співпрацю з НАТО через Раду Україна—НАТО. Отже, хорватська траєкторія демонструє, що шлях до європейської та євроатлантичної інтеграції навіть після збройного конфлікту є реалістичним, за умови внутрішньої консолідації та стратегічної послідовності [29, р. 104].

Розвиток багатосторонньої дипломатії та регіонального співробітництва. Після зміцнення власної державности внаслідок військової перемоги Хорватія зосередила увагу на розвитку багатосторонньої дипломатії. Участь у діяльності ООН, ОБСЄ, СОР та інших міжнародних інституцій стала інструментом підвищення її міжнародного профілю, а також способом зробити внесок у глобальну безпеку. У 2008–2009 роках Хорватія обіймала місце непостійного члена Ради Безпеки ООН, що засвідчило довіру з боку міжнародної спільноти та утвердило її як державу, здатну до конструктивного міжнародного діалогу.

Одночасно важливим напрямом хорватської зовнішньої політики стало регіональне співробітництво, зокрема в рамках Центральноєвропейської угоди про вільну торгівлю (CEFTA), Центральноєвропейської ініціативи, Пакту стабільності для Південно-Східної Європи та різноманітних ініціатив Дунайського регіону. Хорватія неодноразово головувала в цих структурах, включно з Європейською стратегією для Дунайського регіону (2019–2020) та Дунайською комісією (2017–2020), демонструючи свою активність у сприянні регіональній стабільності та інтеграції [41, р. 29].

Подолання постюгославської спадщини та нормалізація відносин із сусідами. Одним із найскладніших викликів хорватської зовнішньої політики після війни стала нормалізація відносин з країнами-сусідами.

Дипломатичні відносини були відновлені з Італією, Угорщиною, Словенією та Боснією і Герцеговиною одразу після міжнародного визнання. У 1996 році встановлено дипломатичні відносини з Федеративною Республікою Югославія, а після її розпаду – із Сербією та Чорногорією. Ці процеси супроводжувалися складними переговорними темами: прикордонні суперечки, питання майнових прав, співпраця у справах біженців та осіб, що постраждали під час війни.

Найскладнішими залишаються двосторонні відносини між Хорватією та Сербією, обтяжені історичною пам'яттю, питаннями відповідальності за воєнні злочини та політичною риторикою. Разом з тим певний прогрес досягнутий у відносинах з Чорногорією та іншими сусідами, що позитивно позначається на регіональній стабільності. Поступове вирішення суперечок відповідно до норм міжнародного права стало одним із факторів, який сприяв вступу Хорватії до ЄС і підвищив її зовнішньополітичну легітимність [37, р. 118].

Хорватський шлях до незалежності та становлення зовнішньої політики є прикладом того, як держава, що постає в умовах війни, здатна трансформуватися в активного актора міжнародних відносин. Вітчизняна війна стала основою політичної самоідентифікації країни та сформувала ключові зовнішньополітичні пріоритети – європейську та євроатлантичну інтеграцію, участь у багатосторонній дипломатії, нормалізацію відносин із сусідами. Міжнародне визнання у 1992 році, членство в НАТО у 2009 році та вступ до ЄС у 2013 році засвідчили успішність цього курсу [24].

Порівняння з Україною демонструє, що досвід Хорватії має не лише історичне, а й актуальне аналітичне значення. Хорватія довела, що навіть країна, яка пережила руйнівну агресію, може стати членом ключових західних інституцій за умови стратегічної послідовності, реформ та міжнародної підтримки. Україна, яка нині перебуває у центрі боротьби за власну незалежність та демократичний вибір, може розглядати хорватську

модель як успішний приклад трансформації після війни та інтеграції до спільноти демократичних держав.

2.2. Двосторонні відносини з провідними позаєвропейськими акторами

Перші два десятиліття після проголошення незалежності Хорватії у 1991 році стали періодом глибокої політичної трансформації, детермінованої необхідністю утвердження державності, забезпечення територіального суверенітету та міжнародної правосуб'єктності. Воєнний досвід 1991–1995 років сприяв консолідації політичного поля навколо ідеї хорватської державності, тоді як стратегічним зовнішньополітичним орієнтиром дедалі чіткіше ставало прагнення інтеграції до «західного клубу» демократичних держав. Від 1991 до 2013 рр. основні зовнішньополітичні цілі Хорватії включали міжнародне визнання незалежності, завершення територіального воз'єднання та вступ до НАТО й Європейського Союзу. Реалізація цих цілей – членство в НАТО у 2009 році та вступ до ЄС у 2013 році – означала для країни не лише інституційне закріплення євроатлантичної ідентичності, а й формування нової парадигми зовнішньої політики [58].

Після завершення процесів інтеграції хорватська дипломатія переорієнтувалася на активну участь у формуванні політик ЄС і НАТО, а також на розвиток збалансованих двосторонніх відносин з провідними позаєвропейськими державами – США, росією, Китаєм і Туреччиною. Ці взаємини охоплюють різні виміри – політичний, економічний, безпековий, культурний, – а їхня інтенсивність зумовлена як стратегічними, так і прагматичними міркуваннями. Водночас після 2022 року Хорватія, подібно до інших євроатлантичних держав, переглянула низку пріоритетів, насамперед у відносинах із росією у зв'язку з агресією проти України [60].

Відносини зі Сполученими Штатами Америки. Двосторонні відносини між США та Хорватією були офіційно встановлені у 1992 році, одразу після того, як Вашингтон визнав хорватську незалежність. Для США Хорватія стала важливим партнером у пост'югославському врегулюванні. Після підписання Дейтонських угод (1995) американська політика в регіоні акцентувала на підтримці нового політичного статусу, демократичних реформ, лібералізації економіки та інтеграції балканських держав до НАТО [60].

Хорватію розглядають як активного суб'єкта стабілізації Південно-Східної Європи та прихильника подальшого розширення ЄС і НАТО. З точки зору Вашингтона, проєвропейський курс Загреба стримує посилення впливу росії та Китаю в регіоні. У сфері енергетики США підтримують диверсифікацію хорватських енергопоставок, зокрема функціонування LNG-терміналу на острові Крк, який зменшує залежність від російського газу.

У безпековій сфері Хорватія активно долучається до глобальних та регіональних операцій під проводом НАТО та США, включно з місіями в Афганістані, Лівії, участю у KFOR та ініціативах Адриатичної хартії. Відтак, Хорватія утвердилася як держава, що зміцнює євроатлантичну безпеку та сприяє політичній інтеграції Балкан до західних структур [41, р. 19].

Відносини з росією: від прагматизму до різкого охолодження після 2022 року. До вступу до НАТО та ЄС Хорватія намагалася поєднувати стратегічну євроатлантичну орієнтацію з підтриманням прагматичних економічних відносин із росією. Після 2013 року Загреб був змушений узгоджувати політику щодо РФ із загальноєвропейськими рамками, що включало запровадження санкцій, візових обмежень та перегляд торговельно-економічної співпраці. Попри це, до 2022 року Хорватія

залишала можливість для подальшої економічної взаємодії, зокрема у сферах енергетики, фінансів та туризму [58].

Економічна присутність росії у Хорватії була відчутною: прикладами є десятирічний контракт між Prvo Plinarsko Društvo (PPD) і Gazprom (2017) щодо постачання газу та вплив російського Сбербанку на реструктуризацію концерну Agrokor. росія також активно застосовувала інструменти «м'якої сили», фінансуючи культурні, академічні та медійні проєкти.

Однак після початку повномасштабної російської агресії проти України у 2022 році відносини Загреб з Москвою зазнали суттєвого та швидкого погіршення. Хорватія:

- підтримала всі пакети санкцій ЄС проти рф;
- посилила контроль над російськими інвестиціями та фінансовими активами;
- активізувала політичну та гуманітарну підтримку України;
- посилила власний курс на енергетичну незалежність від російських поставок;
- зайняла принципову політичну позицію щодо відповідальності рф за агресію [32, р. 112].

Таким чином, хорватсько-російські відносини втратили залишки стратегічного змісту, набувши формально-дипломатичного, а подекуди конфронтаційного характеру. Охолодження двосторонніх зв'язків відбувається у руслі ширших євроатлантичних тенденцій та відображає глибоку переоцінку місця росії в системі європейської безпеки.

Відносини з Туреччиною. Дипломатичні відносини між Хорватією та Туреччиною були встановлені у 1992 році. Туреччина, будучи членом НАТО, послідовно підтримувала хорватські прагнення до членства в Альянсі, тоді як Загреб упродовж 2000-х років виступав за європейську перспективу Анкари.

На початку XXI ст. Туреччина суттєво посилила свою «м'яку присутність» у Південно-Східній Європі, що сприяло зростанню економічних та культурних контактів із Хорватією. Інвестиції Анкари зосереджувалися у сферах туризму, транспорту, банківської справи та енергетики [31, р. 18].

Однак міграційна криза, зміна зовнішньополітичних пріоритетів Туреччини та охолодження її відносин з ЄС призвели до сповільнення двостороннього співробітництва. Попри декларативні заяви обох урядів щодо важливості стратегічного партнерства, помітного відновлення динаміки поки що не спостерігається.

Відносини з Китайською Народною Республікою. Китай визнав Хорватію у 1992 році, після чого двосторонні відносини поступово набули інтенсивності. Хорватія бере участь у китайській ініціативі «17+1», орієнтованій на розвиток інфраструктурних та інвестиційних проєктів у Центральній і Східній Європі. Інтерес Загреба до співпраці з КНР зріс після 2016 року, що знайшло прояв у низці масштабних інфраструктурних і енергетичних проєктів.

Найбільш символічним прикладом є будівництво компанією China Road and Bridge Corporation мосту Пелешац — проєкту, частково фінансованого ЄС та стратегічно важливого для просторової цілісності країни. Китайські інвестиції у сектор «зеленої енергетики», зокрема у вітропарк Сеня, позиціонують Пекін як важливого партнера хорватської енергетичної модернізації [38, р. 89].

Культурно-освітній вимір співпраці також розвивається – відкриття синологічних програм, діяльність Інституту Конфуція, міжуніверситетська взаємодія. Разом з тим зростаюче занепокоєння ЄС та США щодо посилення китайського впливу у регіоні, ймовірно, зумовить корекцію хорватського підходу та посилення регуляторного контролю за китайськими інвестиціями.

Від моменту проголошення незалежності Хорватія послідовно формувала свою зовнішню політику відповідно до євроатлантичних орієнтирів, розглядаючи інтеграцію до НАТО та ЄС як ключову умову власної безпеки та процвітання. Після досягнення цих цілей країна розширила спектр зовнішніх зв'язків, прагнучи до збалансованої політики взаємодії з США, Туреччиною, Китаєм та – у попередній період – росією.

Однак повномасштабна війна росії проти України у 2022 році спричинила радикальне перегрупування зовнішньополітичних пріоритетів, перетворивши Росію з прагматичного економічного партнера на об'єкт стримування та санкційного тиску. Натомість стратегічна співпраця зі США посилилася, а взаємини з Китаєм і Туреччиною залишаються прагматично-вибірковими. Загалом хорватська зовнішня політика продовжує функціонувати в рамках євроатлантичного консенсусу, що визначає її можливості та обмеження у період зростання глобальної конкуренції великих держав.

2.3. Підтримка регіональної стабільності у Південно-Східній Європі

Регіон Південно-Східної Європи протягом останніх десятиліть залишається одним із найбільш вразливих у європейському безпековому середовищі. Наявність слабких держав, незавершені процеси політичної та економічної трансформації, тривалі міждержавні та внутрішні суперечки, територіальні питання, а також існування міжнародних протекторатів і політичних утворень із неповною міжнародною легітимністю створюють перманентні ризики для стабільності. Для Хорватії, яка пройшла складний шлях постконфліктної відбудови і зуміла завершити свій перехідний період успішним вступом до НАТО (2009) та ЄС (2013), регіональна політика стала одним з ключових пріоритетів зовнішньої діяльності. На

відміну від більшості сусідів, Хорватія трансформувалася з «споживача безпеки» на активного постачальника стабільності, а її регіональна залученість сьогодні є основою її ролі в євроатлантичній спільноті [58].

У межах Регіонального процесу стабілізації та асоціації, започаткованого ЄС у 2000 р., країнам Західних Балкан було запропоновано інституційно оформлену перспективу членства, що передбачало масштабну фінансову та технічну підтримку з боку Євросоюзу, а також розгортання його перших у історії миротворчих місій. Однак, попри більш ніж двадцятирічний період реформ, більшість держав регіону демонструють обмежений прогрес, що зумовлено як внутрішніми факторами (демократичний дефіцит, клановість, слабкі інституції), так і зовнішніми – передусім зниженням ентузіазму щодо розширення ЄС та погіршенням геополітичного середовища [37].

Особливої актуальності питання регіональної стабільності набуло після повномасштабної російської агресії проти України у 2022 р., яка змінила безпекові пріоритети ЄС і НАТО та активізувала конкуренцію великих держав у Південно-Східній Європі. Послаблення євроінтеграційної перспективи створило можливості для зростання впливу третіх акторів — Росії, Китаю, Туреччини та держав Перської затоки, що нерідко застосовують непрозорі фінансові механізми, інформаційні операції та елементи «м'якої сили» для посилення впливу. Зростання російської активності, зокрема у Сербії, Республіці Сербській (Боснія і Герцеговина) та Чорногорії, становить безпосередній виклик для євроатлантичної безпеки, а відтак – і для Хорватії [29].

У цьому контексті роль Хорватії у зміцненні регіональної стабільності значно підвищилася. Її географічне положення, історичний досвід постсоціалістичної трансформації, культурна близькість до країн регіону та компетенції, отримані в процесі євроатлантичної інтеграції, роблять Загреб ключовим посередником між ЄС/НАТО та державами

Західних Балкан. Позиціонуючи себе як «ворота» регіону до трансатлантичної спільноти, Хорватія прагне використовувати свої порівняльні переваги та залучатися до формування стабільного, демократичного і передбачуваного регіонального порядку.

Країни Південно-Східної Європи – Албанія, Боснія і Герцеговина, Косово, Північна Македонія, Чорногорія та Сербія – перебувають на різних стадіях реалізації євроінтеграційних намірів та реформ. З огляду на зміну геополітичного середовища, стагнацію розширення ЄС та зростання впливу конкурентних акторів, регіон навряд чи долучиться до ЄС найближчим часом, що збільшує ризики для стабільності й водночас посилює значення хорватської участі.

Албанія є близьким політичним партнером Хорватії: держави одночасно приєдналися до НАТО (2009), мають схожі стратегічні орієнтири та узгоджені позиції щодо регіональної безпеки. Між країнами діє низка угод у сферах культури, туризму, морського транспорту, боротьби з організованою злочинністю та цивільного захисту. Хорватія підтримує албанські євроінтеграційні прагнення, розглядаючи Тирану як стабільного союзника в Південно-Східній Європі [31].

Боснія і Герцеговина залишається найчутливішим елементом регіональної безпеки. Хорватія має до країни особливе зобов'язання як співпідписант Дейтонських угод і гарант прав хорватів як конститутивного народу. Затяжна інституційна криза, етнополітична фрагментація та поширення впливу Росії створюють суттєві ризики для стабільності, які безпосередньо зачіпають Хорватію з огляду на довгу спільну кордонну лінію та значну залежність хорватської економіки від туризму і безпеки. Незавершені питання – зокрема делімітація кордону та окремі інфраструктурні проекти (Пелешацький міст) – також ускладнюють двосторонній порядок денний.

Косово. Хорватія однією з перших визнала незалежність Косова (2008) і підтримує його міжнародне утвердження. Між державами існує розгалужена договірна база щодо європейського партнерства, економічної співпраці, охорони здоров'я, дипломатичної підготовки та туризму. Основним викликом залишається контроль та управління нелегальною міграцією [35].

Північна Македонія. Відносини традиційно позитивні. Македонія, попри період демократичного занепаду та тривалу суперечку з Грецією щодо назви, залишається партнером, чії реформи Хорватія активно підтримує. Балканський досвід Хорватії, зокрема щодо євроінтеграційних процесів та трансформації інституцій, є цінним для македонської сторони.

Чорногорія. Після відновлення незалежності (2006) відносини між країнами поступово зміцнювалися. Чорногорія стала членом НАТО у 2017 р. та залишається одним із лідерів євроінтеграційного процесу. Налагоджена двостороння співпраця у сферах економіки, поліції, туризму та охорони культурної спадщини. Єдиним нерозв'язаним питанням залишається делімітація кордону у районі Превлаки [58].

Сербія. Відносини з Сербією є найскладнішими у регіональному контексті. Невирішені питання, що походять із воєн 1990-х, різні стратегічні орієнтири та зростаюча сербсько-російська співпраця створюють елементи конкуренції й напруженості. Сербія декларує військовий нейтралітет, відмовляється приєднатися до санкцій ЄС проти РФ і поглиблює безпекові зв'язки з Москвою, що після 2022 р. набуло стратегічного значення. Це обмежує можливості Хорватії у формуванні стабільного регіонального середовища та підсилює залежність регіону від зовнішніх акторів, які суперечать євроатлантичним принципам [58].

Після набуття членства в ЄС і НАТО Хорватія перетворила регіональну політику із зовнішньополітичної вимоги на стратегічний інструмент просування власних інтересів у Південно-Східній Європі.

Сучасні виклики – зростання впливу зовнішніх акторів, демократичний регрес у низці балканських держав, загрози після російського вторгнення в Україну – підкреслюють важливість хорватської ролі у підтримці стабільності. Високий рівень взаємозалежності регіону, спільний історичний досвід та євроатлантичний статус Хорватії роблять її ключовим посередником між ЄС/НАТО та країнами Західних Балкан, що визначає стратегічний характер її регіональної політики у найближчій перспективі.

2.3. Відносини з країнами Центральної та Східної Європи

Після вступу до Європейського Союзу у 2013 р. та НАТО у 2009 р. Хорватія отримала нові можливості й інструменти для поглиблення співпраці з державами Центральної та Східної Європи. Інтеграція до ключових євроатлантичних структур означала необхідність переорієнтації зовнішньої політики на активнішу участь у форматах регіональної кооперації, зокрема в межах ініціатив Центральної Європи. Стратегічний план МЗС Хорватії на 2017–2019 рр. уперше визначив «центральноєвропейський вимір хорватської національної ідентичності» як один із пріоритетів зовнішньої політики, а участь у регіональних механізмах – як інструмент поєднання відповідальності активного члена ЄС із прагненням укріпити позиції в центральноєвропейському просторі [60].

Історичні зв'язки Хорватії з Австрією, Угорщиною, Чехією, Словаччиною та Польщею, а також потужні культурно-цивілізаційні впливи в період Австро-Угорської монархії формують природну основу для самоідентифікації країни як складової Центральної Європи. Попри те, що в 1990-х рр. ця ідентифікація була тісно пов'язана з євроінтеграційним курсом та прагненням дистанціюватися від балканського простору, і сьогодні для Хорватії залишається дискусійним питання, наскільки вона

реально сприймається як центральноєвропейська держава. Водночас історична взаємодія, подібність політичних трансформацій та спільні регіональні виклики створюють основу для стратегічного партнерства [42].

Співпраця з країнами Вишеградської групи (V4). Особливе місце у хорватській дипломатії посідають відносини з Вишеградською групою. Країни V4 розглядаються Хорватією як «історія успіху» посткомуністичної модернізації та євроінтеграції, а також як важливий транзитний та інвестиційний простір. Колишня президентка Колінда Грабар-Кітарович від початку своєї каденції (2015 р.) активно підтримувала ідею зближення з V4 у питаннях регіональної безпеки, енергетики, міграційної політики та транспорту. Формат V4+ став платформою, у межах якої Хорватія може артикулювати власні інтереси на рівні ЄС, компенсуючи обмежений досвід участі у складних переговорах із європейськими інституціями [39].

Польща відіграє важливу роль у двосторонній взаємодії, особливо в контексті ініціативи «Три моря», співзасновницею якої є Хорватія. Варшава стала для Загреба ключовим партнером у сфері передачі досвіду щодо управління коштами ЄС та формування енергетичної безпеки. Участь Хорватії в ініціативі «Три моря» відображає її прагнення інтегруватися до інфраструктурних, енергетичних і цифрових проєктів регіону, посилюючи власну роль на осі Північ–Південь.

Уплив російсько-української війни на регіональну політику. Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 р. взаємодія Хорватії з країнами Центральної та Східної Європи отримала нову динаміку. Для держав-членів ЄС у цьому регіоні питання безпеки, енергетичної диверсифікації та зміцнення східного флангу НАТО стали ключовими. Хорватія, маючи власний досвід війни за незалежність 1991–1995 рр., активно підтримує Україну на дипломатичному, гуманітарному та військово-технічному рівнях і виступає за посилення санкційного тиску на рф. Це сприяє поглибленню співпраці Хорватії з Польщею, Чехією та

Словаччиною як країнами, що відіграють провідну роль у формуванні політики стримування росії [44].

У регіональному контексті посилилося значення енергетичної безпеки, особливо через LNG-термінал на острові Крк, який став важливим елементом диверсифікації газопостачання для Центральної Європи. Зростає інтерес Угорщини, Словаччини й Чехії до використання хорватських терміналів, що розширює економічну та політичну взаємозалежність між країнами.

Відносини зі Словенією та Угорщиною залишаються стратегічно важливими, попри те що їх ускладнюють певні невирішені питання.

Словенія є одним із найближчих партнерів Хорватії в регіоні, хоча двосторонні відносини тривалий час напружували територіальні суперечки (насамперед щодо Піранської затоки), питання заощаджень у Ljubljanska banka та спільної ядерної електростанції Кршко. Попри це країни підтримують співпрацю в межах платформи Brdo–Brijuni, спрямованої на стабілізацію Західних Балкан та підтримку політики розширення ЄС [60].

Угорщина залишається значним економічним партнером Хорватії, хоча відносини періодично загострюються через «справу INA–MOL». Проте співпраця в енергетичному секторі, культурний обмін та координація в питаннях Шенгену свідчать про прагматичний характер взаємодії.

Австрія є одним із найстаріших і найнадійніших партнерів Хорватії в Центральній Європі. Віденський уряд традиційно підтримує політику розширення ЄС на Західні Балкани, що збігається з інтересами Загреба. Обидві держави мають розвинений економічний та освітній діалог, а велика хорватська громада в Австрії сприяє розвитку гуманітарних зв'язків [60].

Відносини із Чехією та Словаччиною характеризуються стабільністю та відсутністю конфліктних питань. Розвивається співпраця в освіті, науці,

культури та безпеці, а інтерес цих держав до стабільності Південно-Східної Європи відкриває простір для спільних регіональних проєктів.

Інституційні та багатосторонні формати співпраці. Хорватія активно використовує наявні багатосторонні механізми Центральної Європи для посилення своєї політичної та економічної присутності в регіоні. Серед найважливіших інструментів – Центральноєвропейська ініціатива, програма Interreg Central Europe, Стратегія ЄС для Дунайського регіону, а також Central European Defence Cooperation та Salzburg Forum. Ці формати підтримують спільні проєкти в галузях енергетики, інфраструктури, екологічної безпеки, транскордонної мобільності та оборони [58-60].

2.4. Відносини з державами Середземноморського регіону

Середземноморський простір традиційно відіграє ключову роль у міжнародних відносинах завдяки своєму геостратегічному положенню на перетині Європи, Азії та Африки, концентрації транспортних, енергетичних та торговельних потоків, а також інтенсивному розвитку туризму. Характер регіону, що поєднує високий рівень транскордонної мобільності та багатовекторні безпекові загрози, завжди визначав його як одну з головних арен глобальних політичних процесів. Попри певне зниження уваги великих держав через зміщення центру світової економічної активності до Азійсько-Тихоокеанського регіону, Середземномор'я не втратило своєї стратегічної ваги. Це підтверджується активністю Китаю в межах ініціативи «Один пояс, один шлях», зростанням військово-політичної присутності РФ у Сирії, амбіціями Туреччини, а також прагненням Європейського Союзу зберегти вплив у своєму безпосередньому південному сусідстві [44].

Для ЄС регіон має особливе значення не лише як джерело енергоресурсів і ринок для економічної співпраці, а й як ключова зона для посилення стратегічної автономії, зокрема через диверсифікацію енергопостачання. Після початку повномасштабної російської агресії проти України 2022 року ця залежність стала центральним викликом європейської безпеки, що актуалізувало необхідність розширення імпорту газу з країн Північної Африки – передусім Алжиру та Лівії – та розвитку інфраструктурних проєктів у сфері зеленого переходу. Таким чином, Середземномор'я стало одним із головних майданчиків енергетичної переорієнтації ЄС і водночас – зоною підвищеної політичної уваги [37, р. 19].

Для Хорватії, яка володіє 1777 км узбережжя Адріатики та значною мірою залежить від туристичної галузі (понад 18 % ВВП), середземноморський вимір зовнішньої політики має фундаментальне значення. Членство в ЄС (з 2013 р.) та НАТО (з 2009 р.) посилює можливості Загреба діяти в цьому просторі, використовуючи механізми багатосторонньої співпраці, регіональних ініціатив та фінансових інструментів ЄС. Російська війна проти України зробила для Хорватії ще більш актуальним зміцнення морської безпеки, енергетичної стійкості та політичної координації з країнами Півдня Європи й Північної Африки [58].

Середземноморський регіон включає 19 прибережних держав, що утворюють складне політико-економічне середовище. Для малої держави, якою є Хорватія, важливо використовувати наявні переваги та дипломатичні інструменти для посилення власної видимості та впливовості.

Попри обмежені ресурси, Хорватія продемонструвала ініціативність у вибудовуванні двосторонніх відносин. Показовим є підписання Хорватсько-французького стратегічного партнерства на 2014–2017 рр., що охоплювало політичну, безпекову, економічну й культурну взаємодію та

передбачало підтримку спільної середземноморської політики. Важливим напрямом є співпраця з Туреччиною, яка після вступу Хорватії до ЄС активізувалася шляхом укладання низки угод у сфері культури, науки, європейських питань та візової політики [27, р. 59].

Значного розвитку набула взаємодія з Італією та Ізраїлем, з якими було подовжено культурні угоди та укладено домовленості щодо спільної організації туристичних сезонів. На тлі цього відносини з Грецією та Кіпром залишаються менш інтенсивними, що частково пояснюється економічними проблемами цих країн та відсутністю оновлених двосторонніх документів попри економічний потенціал, зокрема у сфері енергетики та туризму.

Взаємини з ключовими країнами Північної Африки та Близького Сходу загалом характеризуються низьким рівнем активності. Окремо виділяються відносини з Єгиптом і Марокко, де тривалий час здійснювалась інтенсифікація економічного та секторального співробітництва, однак після вступу Хорватії до ЄС багато з цих ініціатив були фактично передані на рівень загальноєвропейської взаємодії. Відсутність оновленої політичної стратегії щодо регіону послаблює потенційну роль Хорватії як помітного актора Середземномор'я [31, р. 19].

Серед багатосторонніх форматів ключове значення мають Європейська політика сусідства (ENP), Євро-середземноморське партнерство та Союз заради Середземномор'я (Union for the Mediterranean, UfM). ENP відкриває можливості для участі Хорватії в політичних, економічних та інституційних програмах співпраці з країнами Південного й Східного Середземномор'я, а UfM став платформою для діалогу та реалізації інфраструктурних і безпекових проєктів [39, р. 112].

Після 2022 року середземноморський вимір політики ЄС отримав додатковий безпековий вимір. Посилення гібридної активності РФ у Чорному морі й Східному Середземномор'ї, використання міграційних

потоків як інструмента тиску, зростання ролі НАТО у забезпеченні морської безпеки перетворили Хорватію на одного з важливих партнерів альянсу в Адриатичному басейні. Це зміцнило позицію Загреба у питаннях енергетичної та транспортної безпеки, а також підвищило його значення в рамках політики ЄС щодо стабілізації Північної Африки.

Економічна взаємодія з країнами Середземномор'я демонструє значну нерівномірність. Найбільш інтенсивними є торговельні відносини з Італією, Туреччиною та Єгиптом, тоді як обсяги торгівлі з більшістю країн Північної Африки та Леванту залишаються низькими. Основними стримувальними чинниками є внутрішня нестабільність держав регіону, економічні дисбаланси, високий рівень корупції [27, р. 89].

Позитивна динаміка помітна у торгівлі зі Іспанією, де обсяг хорватського експорту за останні роки зріс утричі. Разом із тим потенціал торгівлі з Грецією, Кіпром, Мальтою та Португалією залишається недостатньо реалізованим. Для Хорватії важливим економічним чинником є туризм: участь регіону у світовому туристичному ринку сягає близько 19 %, що відкриває можливості для просування Хорватії як середземноморської туристичної дестинації та розвитку спільних проєктів у сфері культурної дипломатії, безпеки та екологічного менеджменту.

Зміни у безпековому середовищі після 2022 року вплинули і на економічні пріоритети. Хорватія, як держава-член НАТО з відносно стабільною внутрішньополітичною ситуацією, отримала перевагу на тлі нестабільності в інших частинах регіону. Зростає значення Рієцького LNG-терміналу як елемента енергетичної інфраструктури ЄС, що може бути використано для поглиблення партнерств у сфері енергетики з державами Середземномор'я, особливо з Алжиром та Ізраїлем.

РОЗДІЛ 3. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ХОРВАТІЇ

3.1. Основні віхи на шляху до європейської інтеграції: від вступу в ЄС до приєднання до єврозони

Європейська інтеграція стала одним із ключових зовнішньополітичних пріоритетів Хорватії після демократичної трансформації початку 2000-х років. Перехід від постконфліктної держави до стабільного члена ЄС та НАТО визначив стратегічну логіку зовнішньої політики країни, закріпивши її прагнення «повернення до Європи» та дистанціювання від політичної й безпекової нестабільності Західних Балкан. Як вказують дослідження (Jović, 2019; Samardžija & Skazlić, 2022), для хорватського політичного класу після 2000 року інтеграція до західних інституцій була не лише інструментом модернізації, а й проектом цивілізаційного вибору, спрямованим на остаточне подолання постюгославської спадщини [37, р. 18].

Після перемоги ліберально-центристської коаліції у 2000 році Хорватія офіційно визначила членство в ЄС та НАТО як головну мету своєї зовнішньої політики. Упродовж 2001–2013 років країна здійснила масштабну трансформацію державних інститутів відповідно до копенгагенських критеріїв та вимог Європейської комісії. Центральною подією цього періоду стало підписання Угоди про стабілізацію та асоціацію (SAA) у 2001 році, подання заявки на членство у 2003 році та отримання статусу кандидата у 2004 році [44].

Переговори про вступ, розпочаті у 2005 році, затягнулися більш ніж на шість років, зокрема через територіальний спір зі Словенією. Лише після врегулювання конфлікту у 2011 році та підписання Договору про вступ 9 грудня 2011 р. країна отримала можливість завершити процес

інтеграції та стати 28-м членом ЄС 1 липня 2013 року. Як підкреслюють аналітики (Babić, 2020; Petak, 2021), переговорний процес став каталізатором для глибокої інституційної модернізації, зокрема у сферах судочинства, боротьби з корупцією, управління кордонами та економічної конкурентоспроможності [29].

Попри стратегічну підтримку євроінтеграції політичними елітами, громадська думка залишалася суперечливою. Перед референдумом 2012 року частина населення висловлювала занепокоєння втратою суверенітету та потенційними економічними викликами на тлі боргової кризи в Єврозоні. У відповідь парламент змінив конституційні вимоги щодо явки, що забезпечило ухвалення рішення про вступ – при явці 43,5 % «за» проголосували 66 % виборців. Низький рівень участі став показником специфічного феномену, який Д. Йовіч визначив як євроіндиферентність – сприйняття членства в ЄС як неминучого процесу, що не потребує активного громадського залучення [38].

Євроіндиферентність у хорватському суспільстві стала продуктом кількох чинників. По-перше, громадяни не сприймали себе як активних учасників міжнародної політики, вважаючи інтеграцію технократичним процесом, повністю контрольованим ЄС. По-друге, державна комунікація зосереджувалась переважно на емоційних аргументах щодо «повернення до Європи», але не пропонувала чіткої картини економічних та соціальних переваг членства [31, р. 19].

Після вступу до ЄС ставлення громадян залишалось амбівалентним: хоча Хорватія отримувала значні фінансові ресурси з фондів ЄС, водночас тривали демографічна криза, масова міграція, деіндустріалізація та невисокий рівень інвестицій. Проте на виборах до Європарламенту 2019 року євроскептичні партії не отримали підтримки, що свідчить про загальне визнання структурних переваг членства в ЄС [41].

Одночасно у 2010-х роках у країні посилилися націоналістичні та консервативні рухи, частина яких закликала ЄС «повернутися до християнських цінностей» та зменшити ліберальний компонент інтеграційного проєкту. Однак навіть ці групи загалом не заперечували необхідності залишатися в Євросоюзі, що підтверджує структурний характер європейського вибору Хорватії [28, р. 56].

Два курси зовнішньої політики: між проєвропейським підходом та консервативним поворотом

З 2015 по 2020 роки хорватська зовнішня політика була позначена дуалізмом, зумовленим розбіжностями між президентом Коліндою Грабар-Кітарович і прем'єр-міністром Андреєм Пленковичем. Попри належність до однієї політичної сили, HDZ, їхні підходи до зовнішньополітичних пріоритетів суттєво різнилися. Президентка орієнтувалася на консервативний електорат, активно підтримувала Тріаденську (Three Seas) ініціативу, акцентувала на партнерстві зі США та демонструвала скепсис щодо глибокої інтеграції у рамках ЄС.

Натомість уряд Пленковича проводив стабільно проєвропейський курс, прагнучи посилити участь Хорватії в інституційних механізмах ЄС, підвищити ефективність залучення структурних фондів, забезпечити вступ країни до Шенгенської зони та Єврозони. Саме цей напрямок став визначальним після 2020 року, коли новообраний президент Зоран Міланович задекларував повернення до зовнішньої політики, узгодженої з політикою ЄС [27].

Після досягнення ключових зовнішньополітичних цілей – вступу до НАТО (2009) та ЄС (2013) – Хорватія зіткнулася з необхідністю формування нового стратегічного бачення. У цьому контексті дедалі більшої значущості набуває концепція «негучної зовнішньої політики» (quiet diplomacy) та пошук «спеціалізації малих держав» (Hill, 2003; Jović,

2019). Для Хорватії потенційною «нішою» стало питання розширення Європейського Союзу та політична трансформація Західних Балкан.

Хорватія, яка сама проходила шляхів постконфліктної стабілізації та структурних реформ, прагне позиціонувати себе як експертну державу щодо регіону. Це особливо проявилось під час її головування в Раді ЄС у 2020 році, коли серед пріоритетів були здійснення нової методології розширення, відкриття переговорів із Північною Македонією та Албанією, а також протидія зовнішньому впливу Росії, Китаю та Туреччини у регіоні [58].

Пошук зовнішньополітичної спеціалізації також пов'язаний із прагненням Хорватії зміцнити власну роль у центральноевропейських та середземноморських форматах, зокрема в рамках Ініціативи трьох морів, Стратегії ЄС для Дунайського регіону та співпраці в Адріатико-Іонічному макрорегіоні.

Сучасний етап європейської політики Хорватії визначається трьома ключовими напрямками:

1. Глибша інтеграція в ядро ЄС. Хорватія приєдналася до Шенгенської зони 1 січня 2023 року та до Єврозони в той самий день. Це завершило «другу хвилю» інтеграції і закріпило країну як повноцінного учасника ключових секторів європейської інтеграції.

2. Посилення безпеки та енергетичної незалежності. У контексті російсько-української війни Хорватія зміцнила координацію в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, активно підтримує санкційний режим проти РФ, бере участь у військовій допомозі Україні та розвиває LNG-інфраструктуру на острові Крк, що посилює енергобезпеку Центральної Європи.

3. Просування політики розширення ЄС. Загострення нестабільності на Західних Балканах після 2022 року підвищило актуальність регіональної дипломатії. Хорватія виступає за активізацію інтеграції Боснії і

Герцеговини, Чорногорії та Північної Македонії, підтримуючи реформування інституційних механізмів ЄС для ефективнішого розширення [41-42].

Членство в ЄС стало ключовим фактором економічного розвитку та структурної модернізації Хорватії. У 2014–2023 роках країна отримала з європейських фондів понад 12 млрд євро, що значно перевищує національний внесок до бюджету Союзу. Європейські інвестиції сприяли модернізації транспортної інфраструктури, розвитку туризму, екологічних програм та цифрової трансформації публічного сектору [39, р. 18-19].

Разом із тим Хорватія стикається з низкою викликів:

- демографічним скороченням та міграцією;
- недостатнім рівнем інноваційності економіки;
- регіональною асиметрією розвитку;
- відносно слабкою адміністративною спроможністю у сфері управління фондами ЄС.

Ці проблеми визначають сучасний порядок денний хорватської інтеграційної політики, що поєднує поглиблення участі в європейських механізмах і реформування внутрішніх інститутів.

3.2. Роль Хорватії у процесі розширення ЄС на Західні Балкани

Питання розширення Європейського Союзу на Західні Балкани упродовж останніх десятиліть стало одним з ключових напрямів зовнішньої політики ЄС. У цьому процесі Республіка Хорватія відіграє виняткову роль – як єдина держава регіону, що успішно завершила свій шлях до членства в НАТО (2009) та ЄС (2013), вона поступово перетворилася на провідного політичного адвоката подальшої європейської інтеграції Західних Балкан. Її історичний досвід державотворення й постконфліктної трансформації, а також інституційні

реформи, здійснені у процесі переговорів з ЄС, стали важливим ресурсом формування хорватської дипломатичної моделі підтримки євроінтеграційних прагнень сусідніх країн [31].

Після подій 1990-х років та завершення війни за незалежність Хорватія проходила складний, але послідовний шлях політичної та економічної стабілізації, закріплений у підписанні Угоди про стабілізацію та асоціацію з ЄС у 2001 р., отриманні статусу кандидата (2004) та завершенні переговорів про вступ у 2011 р. Завдяки цьому вона стала не лише взірцем для інших держав регіону, а й певним «європейським комісаром розширення» на південному сході континенту, використовуючи свій авторитет і досвід в інтересах стабільності та європейської інтеграції регіону.

Після вступу до НАТО та ЄС Хорватія почала позиціонувати себе як міст між Західними Балканами та європейськими інституціями. Її досвід став центральним елементом нової зовнішньополітичної ролі Загреба, що передбачає:

- демонстрацію практичних результатів інституційного реформування;
- сприяння стабільності у постконфліктному просторі;
- просування політики умовності ЄС (EU conditionality);
- делегування свого досвіду іншим країнам регіону [44].

Хорватія особливо активно виступає за євроінтеграцію Чорногорії, Північної Македонії, Албанії та Боснії і Герцеговини. На неформальному саміті ЄС-Західні Балкани у Брдо-при-Краню (2021) прем'єр-міністр Андрій Пленкович наголосив, що розширення ЄС є «єдиним правильним шляхом» для регіону та закликав до негайного відкриття переговорів з Албанією і Північною Македонією. Для Боснії і Герцеговини Загреб має особливе значення, оскільки хорвати є одним із конститутивних народів цієї держави, а стабільність її політичної системи безпосередньо впливає на внутрішньорегіональну безпеку [58].

У межах головування в Раді ЄС у першій половині 2020 р. Хорватія прагнула надати новий імпульс розширенню, організувавши Загребський саміт, який – попри пандемію – завершився ухваленням Загребської декларації, що підтвердила «повну підтримку» європейської перспективи Західних Балкан. Саме хорватська дипломатія активно просувала включення до декларації положень про поглиблення підтримки реформ, економічного відновлення та зближення регіону з ЄС у сфері безпеки, цифровізації та зеленого переходу [29, р. 118].

Модель хорватського реформування державного управління, судової системи та сектору безпеки розглядається ЄС як успішний приклад імплементації Копенгагенських критеріїв у постконфліктній державі. Найважливішими елементами цього досвіду є:

Захист прав меншин і консоціативні механізми. Під час переговорів Хорватія суттєво модернізувала законодавство щодо прав меншин, зокрема сербської громади, імплементувавши стандарти Ради Європи та ОБСЄ. Ця політика стала передумовою для примирення та стабілізації після війни, і нині її практики пропонуються Загребом як модель для Боснії і Герцеговини та Північної Македонії.

Демобілізація, реінтеграція та відбудова. Успішні процеси демобілізації, повернення біженців, очищення територій від мін та відбудови інфраструктури стали важливим елементом хорватського внеску в практичні рекомендації для міжнародних партнерів, особливо щодо Боснії і Герцеговини та Косова.

Інституційна модернізація та адміністративна реформа. Висока вимогливість ЄС у питаннях верховенства права та боротьби з корупцією сприяла формуванню хорватського потенціалу з трансферу «технічних знань» (know-how) у сфері адаптації національного законодавства та реформи державної служби [37, р. 98].

Як член ЄС, Хорватія стала одним із найактивніших лобістів регіонального розширення. Позиція Загреба ґрунтується на кількох ключових аргументах:

- розширення є гарантією безпеки та стабільності в регіоні;
- воно мінімізує вплив третіх держав, насамперед Росії та Китаю;
- інтеграція сусідів є стратегічною інвестицією у власну безпеку;
- країни регіону мають культурно-історичну спорідненість із європейським політичним простором.

У 2023–2024 рр. хорватський МЗС ініціював лист міністрів «Друзів Західних Балкан» до високого представника ЄС Жозепа Борреля щодо відкриття переговорів з Боснією і Герцеговиною. Хорватія також активно підтримує інтеграцію Чорногорії – країни з найбільшим прогресом у переговорах.

Особливе занепокоєння Загреба викликає політика Сербії, яка, з одного боку, декларує євроінтеграцію, а з іншого - поглиблює співпрацю з росією, зокрема у військово-технічній сфері та інформаційній політиці. Хорватія розглядає цю ситуацію як фактор, що може уповільнити розширення ЄС та створює ризики дестабілізації для Боснії і Герцеговини та Косова [38, р. 19].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 р. суттєво змінило безпековий ландшафт Європи та відновило інтерес ЄС до політики розширення як інструменту зміцнення стійкості сусідніх регіонів. Хорватія, яка має власний досвід війни та боротьби за незалежність, стала одним з найпослідовніших прихильників «геополітичного розширення».

У 2022–2025 рр. стратегічні пріоритети хорватської політики щодо регіону включають:

Посилення безпекової співпраці. Хорватія підтримує інтеграцію країн регіону у спільну політику безпеки та оборони ЄС, а також закликає до

глибшої співпраці НАТО із Західними Балканами – особливо з Північною Македонією, Чорногорією та Боснією і Герцеговиною.

Протидія російському впливу. Загреб розглядає російську присутність у Сербії та Республіці Сербській (БіГ) як системну загрозу, що може дестабілізувати регіон. У цьому контексті Хорватія робить акцент на зміцненні енергетичної незалежності та інформаційної безпеки партнерів.

Підтримка інституційних реформ та верховенства права. Хорватія виступає за жорсткішу умовність (conditionality) та чіткі критерії прогресу, наголошуючи, що реальна інтеграція можлива лише за умови ефективної боротьби з корупцією та зміцнення політичних інституцій.

Економічна інтеграція та зелений перехід. Загреб підтримує залучення регіону до внутрішнього ринку ЄС та програм цифрової й зеленої трансформації. Хорватія також є найбільшим донором розвитку для Західних Балкан серед нових членів ЄС [32, р. 90].

Хорватія стала ключовим регіональним актором у політиці розширення ЄС, поєднуючи власний досвід євроатлантичної інтеграції з дипломатичною активністю, спрямованою на стабілізацію Західних Балкан. Її роль полягає не лише у політичному посередництві, а й у практичному трансфері реформ та інституційних стандартів, що підсилює ефективність європейського впливу в регіоні.

У контексті російсько-української війни Хорватія виступає за прискорення розширення ЄС як важливого інструменту зміцнення безпеки, демократичної стійкості та економічної інтеграції Західних Балкан. Протидія російському та сербському впливам, підтримка Боснії і Герцеговини, лобіювання переговорів з Албанією та Північною Македонією, а також захист європейської перспективи Чорногорії формують ядро хорватської зовнішньої політики у 2022–2025 рр.

Завдяки поєднанню свого постконфліктного досвіду, інституційного потенціалу та геополітичної ініціативності, Хорватія стала центральною

ланкою між ЄС та Західними Балканами, сприяючи формуванню нової архітектури безпеки та стабільності у південно-східній Європі.

3.3. Двосторонні відносини Хорватії та України в контексті розширення Європейського Союзу

Двосторонні відносини між Хорватією та Україною у 2022–2025 роках набули системної інтенсивності та стратегічного значення, що безпосередньо пов'язано з війною РФ проти України та трансформацією політики розширення ЄС. У контексті нової геополітичної реальності, Хорватія розглядає український напрям як невід'ємний елемент власної європейської політики, а підтримка України – як ключовий інструмент забезпечення стабільності Південно-Східної Європи та зміцнення загальноєвропейської безпеки (MFA Croatia, 2024; European Commission, 2024). Водночас Загреб активно впливає на дебати всередині ЄС щодо модернізації політики розширення, посилення безпекового виміру та адаптації *acquis* до умов великої війни [21].

Після вступу до ЄС у 2013 році Хорватія поступово формує власну нішу у зовнішній політиці: підтримка країн, що проходять постконфліктну трансформацію та прагнуть до членства в ЄС. Україна, яка зіткнулася з масштабною агресією РФ, стала центральним об'єктом хорватської дипломатії у сфері європейської безпеки. На рівні офіційних заяв уряд Хорватії чітко визначає Росію як агресора, засуджує широкомасштабне вторгнення та наголошує, що Україна «захищає європейські цінності та європейську свободу» [58].

Хорватія виступала за надання Україні статусу кандидата в червні 2022 р. та за початок переговорів про вступ у 2023 р., наголошуючи у внутрішніх документах ЄС, що розширення є «геополітичною відповідальністю» Союзу [60]. Таким чином, український напрям став

ключовим у хорватському баченні майбутньої архітектури ЄС – простору, де безпека, верховенство права та демократична стійкість є пріоритетами.

Протягом 2022–2025 років відбулося істотне поживлення політичного діалогу. Регулярні візити на рівні міністрів закордонних справ, міністрів оборони та парламентських делегацій сформували основу для поглибленої взаємодії. Важливим етапом став Саміт Україна – Південно-Східна Європа (2025), де Загреб виступив одним із ключових адвокатів посилення ролі регіональних форматів у підтримці євроінтеграційних прагнень України.

На чергових зустрічах у загребському та брюссельському форматах хорватська сторона системно підкреслює, що:

- Перемога України є критичною для безпеки Європи.
- Стимування РФ є спільною відповідальністю НАТО та ЄС.
- Розширення ЄС на Україну та Західні Балкани є частиною єдиного стратегічного пакета [58].

Країни також підтвердили важливість підходу ЄС, який поєднує умовність (*conditionality*) із безпековими гарантіями, визнаючи, що у випадку України реформи мають здійснюватися паралельно з військовою підтримкою та допомогою у відбудові.

Хорватія є однією з держав ЄС, що послідовно підтримує жорсткий санкційний режим проти Росії та закликає до розширення обмежувальних заходів щодо російського ВПК та банківського сектору. Офіційні документи хорватського уряду наголошують, що агресія РФ становить загрозу для Балканського регіону, створюючи ризики дестабілізації у Боснії і Герцеговині, Чорногорії та Сербії, а також впливаючи на безпекові конфігурації у Чорному морі (Government of Croatia, 2024).

Таким чином, підтримка України має не лише морально-політичний характер, але й прямо пов'язана з національними інтересами Хорватії. Загреб розглядає українську стійкість як передумову стабільності

Південно-Східної Європи та як захист регіону від розширення російського впливу [58].

Оборонно-промислове співробітництво: нові формати інтеграції. Хорватія надає Україні багаторівневу військово-технічну підтримку. Станом на 2025 р. було оголошено 13 пакетів військової допомоги, що включали:

- стрілецьке озброєння,
- техніку,
- обладнання для інженерних та саперних підрозділів,
- бронетехніку та амуніцію [21].

Особливе значення має співпраця компанії DOK-ING, одного зі світових лідерів у галузі роботизованих систем розмінування. Україна та Хорватія активно взаємодіють у рамках Коаліції з гуманітарного розмінування, а також працюють над створенням спільного індустріального форуму, що дозволить розширити виробництво обладнання для очищення територій.

У 2024 році було також підписано Лист про наміри між міністерствами оборони України та Хорватії, спрямований на:

- розвиток спільних оборонних технологій,
- підготовку саперів,
- інтеграцію українських підприємств у європейські виробничі ланцюги.

Ці кроки не лише поглиблюють двосторонні відносини, але й відповідають новій стратегії ЄС щодо оборонно-промислової інтеграції з країнами-кандидатами.

Післявоєнна відбудова України: хорватський досвід та спільні ініціативи. Хорватія активно долучається до ініціатив ЄС із відбудови України, зокрема до механізму SAFE (Support for Ukraine's Reconstruction and Future Europe), спрямованого на довгострокове фінансування

реконструкції, енергетичної безпеки та гуманітарних потреб. Важливою є також участь Хорватії в ініціативі PURL, орієнтованій на правову сферу та реформу судової системи України, що повністю відповідає хорватському досвіду трансформаційного правосуддя після війни 1990-х.

- Хорватія пропонує Україні експертизу в таких сферах:
- демобілізація та реінтеграція ветеранів,
- повернення переміщених осіб,
- реформа місцевого самоврядування та децентралізація,
- інтегроване планування післяконфліктної реконструкції – те, що Хорватія успішно реалізувала після 1995 року (Econstor, 2022).

Україна також розглядає хорватські моделі управління відбудовою як потенційні шаблони для реформування координаційних органів та системи стратегічного планування.

Розширення ЄС та бачення Хорватії місця України в оновленій Європі. У 2024–2025 роках Хорватія виступила одним з прихильників модернізації політики розширення ЄС, підтримуючи:

- поетапну інтеграцію,
- доступ України до окремих програм спільного ринку ще до повноправного членства,
- включення безпекового виміру в *acquis*,
- прив'язку інтеграційного прогресу до відбудови та реформ [21, 58].

Загреб вважає, що Україна має стати частиною нового політичного ядра ЄС, здатного впливати на безпеку у Балто-Чорноморському та Адріатичному просторах. Це відповідає і стратегічним інтересам Хорватії, яка прагне посилення ролі малих і середніх держав у формуванні європейської безпекової політики.

Підтримка України вписується у ширшу рамку хорватської політики безпеки. Загреб розглядає перемогу України як спосіб:

Таблиця 3.1

**SWOT-аналіз двосторонніх відносин та співпраці України й Хорватії
(2022–2025 рр.)**

S – Strengths (Сильні сторони)	W – Weaknesses (Слабкі сторони)
<ul style="list-style-type: none"> • Стратегічне політичне зближення після 2022 р.; підтримка Загребом отримання Україною статусу кандидата та відкриття переговорів про вступ до ЄС. 	<ul style="list-style-type: none"> • Обмеженість економічного масштабу Хорватії та низька частка двосторонньої торгівлі у загальному товарообігу України та ЄС.
<ul style="list-style-type: none"> • Хорватія чітко визначає РФ як агресора; спільність безпекових інтересів і бачення майбутньої архітектури ЄС. 	<ul style="list-style-type: none"> • Нерівномірна товарна структура торгівлі (зернові домінують в експорті України; фармацевтика – в імпорті з Хорватії).
<ul style="list-style-type: none"> • Розвинене оборонно-промислове співробітництво: 13 пакетів військової допомоги, участь компанії DOK-ING, створення коаліції з гуманітарного розмінування. 	<ul style="list-style-type: none"> • Логістичні обмеження хорватських портів, які потребують модернізації для масштабного використання українського експорту.
<ul style="list-style-type: none"> • Хорватський досвід післявоєнної реінтеграції, децентралізації, роботи з ветеранами, планування реконструкції. 	<ul style="list-style-type: none"> • Обмежена інституційна присутність українського бізнесу в Хорватії та слабка координація B2B-контактів.
<ul style="list-style-type: none"> • Спільна участь у європейських програмах (SAFE, PURL), підтримка включення України до окремих сегментів внутрішнього ринку ЄС. 	<ul style="list-style-type: none"> • Регуляторні розбіжності, різні швидкості імплементації acquis, що ускладнює поглиблення секторальної інтеграції.
O – Opportunities (Можливості)	T – Threats (Загрози)
<ul style="list-style-type: none"> • Функціонування нової моделі розширення ЄС 2024–2025 рр., що передбачає поетапну інтеграцію, відкриває можливості для швидшого включення України до спільних політик. 	<ul style="list-style-type: none"> • Геополітичні ризики, пов'язані з війною РФ проти України, що впливають на логістику, безпеку та інвестиційну привабливість.
<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток Адриатичного маршруту експорту українських товарів (включно з портами Ріски та Плоче). 	<ul style="list-style-type: none"> • Посилення російської дестабілізаційної діяльності на Балканах, що створює ризики для регіональної політики Хорватії.
<ul style="list-style-type: none"> • Поглиблення військово-технічної кооперації, спільні індустріальні проєкти у сфері розмінування та оборонних технологій. 	<ul style="list-style-type: none"> • Можливе посилення протекціоністських настроїв усередині ЄС у процесі реформування політики розширення.
<ul style="list-style-type: none"> • Використання хорватського досвіду відбудови 1990-х як моделі для українських реформ у сфері децентралізації, правосуддя, повернення переміщених осіб. 	<ul style="list-style-type: none"> • Економічні виклики Хорватії (інфляція, подорожчання логістики, демографічна криза), що можуть обмежити обсяги співпраці.
<ul style="list-style-type: none"> • Створення спільних форматів регіональної дипломатії (Україна – Південно-Східна Європа), де Хорватія виступає адвокатом українських інтересів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Конкуренція з боку інших країн-кандидатів у загальноєвропейському процесі реформування політики розширення.

- обмежити російський вплив на Балканах, включно з політичними процесами у Боснії і Герцеговині та Сербії;
- зменшити ризики дестабілізації Чорноморського регіону;
- зміцнити позиції НАТО у Південно-Східній Європі;
- створити умови для інтеграції всього регіону у євроатлантичну спільноту.

Таким чином, хорватська підтримка України є не лише проявом солідарності, але й інструментом регіональної безпеки.

Зовнішньоторговельні відносини між Україною та Хорватією у 2021–2024 рр. демонструють поступовий розвиток, розширення товарної номенклатури та зростання обсягів взаємної торгівлі, попри значні геополітичні виклики, спричинені російською агресією проти України. Економічне партнерство країн характеризується стабільно позитивною динамікою та зростанням ролі логістичного співробітництва, що набуло особливого значення після блокування традиційних морських маршрутів.

У 2023 році експорт України до Хорватії досяг 102 млн дол. США, а імпорт із Хорватії становив 85,1 млн дол. США. Таким чином, торговельне сальдо було позитивним для України, що свідчить про конкурентоспроможність українських товарів на ринку ЄС. Довгострокові тенденції також є сприятливими: середньорічне зростання експорту впродовж останніх п'яти років становило близько 22%, тоді як імпорт зростав на 11,4%. Модельні оцінки, побудовані на основі цих темпів, свідчать про ймовірне подальше нарощення товарообігу у 2024 р. [21]

Структура українського експорту до Хорватії у 2023 р. була переважно аграрною. Лідуючі позиції посідали кукурудза (27 млн дол. США), цукор-сирець (17,1 млн дол. США) та борошно пшеничне (3,83 млн дол. США). Водночас простежується диверсифікація: до Хорватії також постачаються деревина та вироби з неї, мед, молочна продукція, електротехнічне обладнання, а також вироби з чорних металів. Імпорт з

Хорватії представлений переважно товарами з високою доданою вартістю, зокрема лікарськими засобами (15,1 млн дол. США), спеціалізованими машинами та механізмами (12,8 млн дол. США), засобами для гоління та косметичною продукцією. Це свідчить про комплементарність економік та наявність потенціалу для поглиблення промислової кооперації.

Особливої уваги заслуговує логістичний вимір двостороннього співробітництва. У 2022–2024 рр. Хорватія стала одним із ключових партнерів України у забезпеченні альтернативних шляхів експорту зерна через хорватські порти на Дунаї та узбережжі Адріатики. Цей напрямок був офіційно підтриманий як урядом Хорватії, так і Європейським Союзом, що перетворило Хорватію на стратегічний елемент нової інфраструктури “солідарних шляхів” для українського експорту. Таке партнерство зміцнило не лише торговельно-економічні відносини, але й політичну взаємодію між країнами у межах європейського та євроатлантичного контекстів [21].

Перспективи подальшого розвитку двосторонньої торгівлі є позитивними та ґрунтуються на кількох ключових факторах. По-перше, стабільне відновлення хорватської економіки після вступу до євросони та Шенгенського простору створює сприятливі умови для розширення імпорту української продукції. По-друге, участь України у програмах інтеграції до ЄС та поступова адаптація стандартів сприяють розширенню доступу на ринок Євросоюзу. По-третє, розвиток інфраструктурних проєктів та інвестицій у транспортні коридори може посилити роль Хорватії як логістичного хабу для української продукції [17].

Таким чином, торговельно-економічне співробітництво між Україною та Хорватією має стійку позитивну динаміку та значний потенціал подальшого зростання. У перспективі обидві країни можуть поглибити партнерство через розширення інвестиційної взаємодії, стимулювання переробної промисловості, інноваційні проєкти та

зміцнення логістичних зв'язків, що відповідатиме стратегічним цілям України на шляху європейської інтеграції.

Таким чином, двосторонні відносини між Хорватією та Україною у 2022–2025 роках визначаються глибокою інтеграцією в політичній, оборонній та економічній сферах, а також у сфері відбудови. Український напрям дедалі чіткіше стає стратегічним компонентом європейської політики Хорватії, особливо в контексті реформування та розширення ЄС. Загреб виступає одним з ключових міжнародних адвокатів України, поєднуючи військову, економічну, технічну та політичну підтримку з пропозиціями власного досвіду постконфліктної трансформації. У майбутньому хорватсько-українське партнерство має потенціал перетворитися на одну з опор безпеки та стабільності Південно-Східної Європи й ширшого євроатлантичного простору.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз теоретичних підходів підтвердив, що зовнішня політика Хорватії формується під впливом поєднання внутрішніх та зовнішніх детермінант, серед яких визначальними є історичний досвід державотворення, національна ідентичність, соціально-економічний потенціал та місце країни в європейському та регіональному безпековому середовищі. Теорії раціоналізму, конструктивізму та малих держав у міжнародних відносинах дозволили виділити характерні риси хорватської дипломатії – прагматизм, орієнтацію на інституційні механізми та значну роль зовнішньополітичної ідентичності в процесі прийняття рішень.

2. Дослідження основних підходів до аналізу зовнішньої політики показало, що Хорватія поєднує стратегії «малої держави», інституціональний підхід ЄС, а також елементи міжнародного соціального конструктивізму. Її дипломатія значною мірою спрямована на максимізацію переваг від членства в міжнародних організаціях, використання багатосторонніх інструментів та формування позитивного міжнародного образу як стабільного і відповідального партнера Європейського Союзу.

3. Соціально-економічний та політичний профіль Хорватії засвідчив, що незважаючи на порівняно невеликий економічний масштаб (ВВП близько 70 млрд дол. США у 2023 р.), країна має стійкі темпи розвитку, ефективні інститути публічного управління та високий рівень інтегрованості до європейських структур. Ключові соціально-економічні характеристики – структурна модернізація економіки, туристична спеціалізація, євроінтеграційні реформи – істотно впливають на формування зовнішньополітичних пріоритетів, зміцнюючи орієнтацію на ЄС, НАТО та регіональну співпрацю.

4. Аналіз становлення зовнішньої політики у період Вітчизняної війни в Хорватії (1991–1995) показав, що початковий зовнішньополітичний курс держави був визначений боротьбою за міжнародне визнання, забезпеченням підтримки Заходу та інтеграцією до євроатлантичних структур. Саме війна сформувала стратегічні орієнтири хорватської дипломатії: пріоритет європейсько-атлантичної інтеграції, акцент на безпековій співпраці та національній стійкості.

5. Підтримка регіональної стабільності у Південно-Східній Європі стала ключовим компонентом хорватського зовнішньополітичного курсу після завершення війни. Хорватія розвинула політику добросусідства, активно долучилася до регіональних форматів (Adriatic Charter, SEECP, RCC) та виділила дипломатичний ресурс на врегулювання міжетнічних і міждержавних питань, виступаючи фактором стабільності на Балканах. Дослідження показало, що роль Хорватії в регіоні збільшується разом із її інтеграцією до інституцій ЄС.

6. У відносинах із країнами Центральної та Східної Європи Хорватія демонструє прагнення до багаторівневої співпраці – через ЄС, ініціативу «Трьох морів», Центральноєвропейську оборонну співпрацю та енергетичні проекти. Основними напрямками взаємодії є енергетична безпека, інфраструктурна суміжність, зміцнення транспортних коридорів та безпековий діалог. Хорватська дипломатія у цьому вимірі поєднує прагматичні економічні інтереси та стратегічні цілі розширення впливу ЄС.

7. Співпраця з державами Середземноморського регіону, включно з Італією, Словенією, Іспанією та країнами Північної Африки, підтвердила значення Адріатичного моря як геополітичного ресурсу. Хорватія позиціонує себе як середземноморську державу, розвиває морську безпеку, портову інфраструктуру, туристичну дипломатію та співпрацю у сфері

екологічної стійкості. Цей напрям формує додатковий зовнішньополітичний потенціал країни в ширшій європейській архітектурі.

8. Європейська інтеграція стала центральним стратегічним пріоритетом зовнішньої політики Хорватії. Результати дослідження підтвердили, що вступ до ЄС у 2013 р., до Шенгенської зони у 2023 р. та приєднання до єврозони – кульмінація довгострокового курсу на європейську модернізацію. ЄС виступає головною платформою захисту національних інтересів, забезпечення економічної стійкості та зміцнення міжнародної суб'єктності країни.

9. Хорватія відіграє активну роль у процесі розширення ЄС на Західні Балкани, виступаючи як регіональний лідер і провідник європейських норм. Її підтримка євроінтеграційних прагнень Сербії, Боснії і Герцеговини, Чорногорії та Північної Македонії засвідчує прагнення до створення політично стабільного та економічно інтегрованого регіону. Дослідження довело, що Хорватія використовує власний досвід адаптації до *acquis communautaire* для поширення європейських стандартів у сусідніх державах.

10. Двосторонні відносини Хорватії та України в контексті розширення ЄС набули особливої динаміки після 2022 року. Хорватія послідовно підтримує українську євроінтеграцію, виступає за надання Україні довгострокової фінансової та військової допомоги та ділиться власним досвідом постконфліктного відновлення й реінтеграції територій. В економічній сфері зафіксовано зростання торговельного обігу у 2023-2025 рр., а в політичній – поглиблення парламентської та міжурядової взаємодії. Таким чином, співпраця з Україною стала одним із важливих напрямів реалізації європейського вектора хорватської зовнішньої політики.

11. Загальний аналіз трьох розділів дослідження дозволяє зробити висновок, що стратегічні пріоритети зовнішньої політики Хорватії

формується навколо трьох ключових осей: (1) глибока інтеграція до європейських та євроатлантичних структур; (2) забезпечення стабільності на Західних Балканах; (3) зміцнення власної міжнародної суб'єктності через участь у глобальних та регіональних дипломатичних ініціативах. Хорватія демонструє модель зовнішньої політики малої держави, що прагне максимізувати власні можливості через інституційну інтеграцію, багатосторонність і активну регіональну роль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брусилівська, О. І. Регіон Західні Балкани: зовнішні чинники та особливості політичних трансформацій : дис. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2016. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17502977.2022.2162674?src=#abstract>
2. Гірман А.П. Міжнародні відносини та світова політика: імперативи сучасності / А.П. Гірман // Регіональні студії. - 2020. -№21. - С. 34-39.
3. Горопаха, С. В. Особливості реалізації Хорватією курсу на інтеграцію до ЄС у 2011–2013 рр. // Гілея: науковий вісник, 2018. № 139(12), Ч. 1. С. 183–187.
4. Демещук, А. Відносини Республіки Хорватія з країнами ЄС (1992–1999 рр.) // Європейські історичні студії, 2019. № 12. С. 6–27.
5. Демещук, А. Зовнішня політика Республіки Хорватія (1991–1999 рр.) : дис. кандидата історичних наук. Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2020.
6. Дронов В. Ю. Міжнародні відносини та світова політика : навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / В. Ю. Дронов ; НУ «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2022. – 131 с. – Режим доступу: http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/23460ISBN_978-966-928-880-6
7. Євроінтеграційний досвід Західних Балкан. Уроки для правозахисників / Д. Депутат, А. Лихолат; ред. Н. Кошель, О. Луньова, О. Синюк, Т. Печончик. Київ : Центр прав людини ZMINA, 2024. 62 с.
8. Іванець Т. М. Соціологія міжнародних відносин : навч. посіб. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. — 232 с.

9. Капітоненко М. Теорія міжнародних відносин. – Чернівці: Книги XXI століття, 2019. – 272с.
10. Конспект лекцій з дисципліни «Теорія міжнародних відносин» / Укл. Чістякова І. М., Кубко В. П., Кудлай І. В., Кривдіна І. Б. Одеса: ДУ ОП, 2021. 223 с.
11. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні відносини ХХ століття : навч. посіб. 5-те вид., розшир. і допов. Київ : Друк. двір Олега Федорова, 2019. – 386 с.
12. Кравченко Н.Б. Теорія міжнародних відносин.- К.:НУБіП України, 2019. – 210 с.
13. Лиман С. І., Парфіненко А. Ю. Історія міжнародних відносин та дипломатії (довестфальська доба): навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2024. – 700 с.
14. Лісовський М. П., Лісовська Ю. П. Теорія міжнародних відносин: навчальний посібник. К.: Кондор, 2024. – 176 с.
15. Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин: Підручн. / Мальський М. З., Мацяк М. М. – 2-ге вид., доп. та випр. – К.:Кобза, 2003. – 318 с.
16. Міжнародна інформація: терміни і коментарі / Є. А. Макаренко, М. М. Рижков, О. П. Кучмій, О. М. Фролова. К. : Центр вільної преси, 2014. 480 с.
17. Міжнародні відносини та світова політика : підручник / [авт. кол.: В. А. Манжола, В. Ю. Крушинський, С. П. Галака та ін. ; за ред. В. А. Манжолі]. Київ : Київський університет, 2010. 863 с.
18. Національний інститут стратегічних досліджень. Держави регіону Західних Балкан в умовах нових безпекових викликів. Київ, 2022. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/balkani_250422.pdf
19. Парфіненко, А. Балканський вимір європейської безпеки в світлі геостратегій ключових міжнародних гравців Сходу та Заходу //

- Філософія та політологія в контексті сучасної культури, 2020. № 12(1). С. 222–232.
20. Парфіненко, А. Війна в Україні та Західні Балкани: імперативи нової геополітичної динаміки розширення ЄС // Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, 2024. № 2(16). С. 33–51. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-01>
21. Парфіненко, А. Т. Трансформація зовнішньої політики Хорватії в контексті російсько-української війни // Міжнародні конфлікти у сучасному світі : матеріали міжнародної наукової конференції (Львів, 4 грудня 2025 р.) / упорядники М. З. Мальський, О. С. Кучик, Р. В. Вовк. Львів : Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка, 2025.
22. Парфіненко, А. Югославські війни та російське вторгнення в Україну: спільні стратегії ревізіоністських держав // Україна у світових міжнародно-регіональних політичних та економічних процесах : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 13 груд. 2024 р., м. Харків / редкол.: А. Ю. Парфіненко та ін. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2024. 200 с. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/19915>
23. Петрук, А., Буравський, О. Хорвато-українські відносини у 1991–2021 рр. // І. Гуманітарно-мистецькі науки, 2025. № 25.
24. Розумков Центр. Стратегічні партнери України: реалії та перспективи (збірник аналітичних матеріалів). Київ : Центр Разумкова, 2023.
25. Солов'ян, В. Євроінтеграція Західних Балкан: поточний стан, виклики та актуальний досвід для України / Центр міжнародної безпеки. К., 2025. URL: https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2025/10/Solovian_Western_Balkans_UKR.pdf

26. Солонець, К., Ладиченко, К. Стратегії відновлення економік країн, що зазнали зовнішньої агресії: досвід XXI століття // UNIVERSUM, 2025. № 20. С. 44–55.
27. Тодоров, І. Я. Безпековий вимір міжнародних відносин в Східній та Центральній Європі в контексті російської агресії // Політичне життя, 2022. С. 138–144.
28. Українська призма: Зовнішня політика 2022 : аналітичне дослідження. Київ : ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. ТОВ «Вістка», 2023. 308 с.
29. Шевчук, О., Ворчакова, А. Особливості вступу Хорватії до НАТО // Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI, 2020. № 02. С. 48–54.
30. Blažević, I. Croatia External Relations briefing: Croatian-Russian Relations, November 2018. URL: https://china-cee.eu/2018/11/19/croatia-external-relations-briefing-croatian-russian-relations/#_ftn1
31. China–CEE Institute. Croatia external relations briefing: Croatia’s role in a slowly convergent EU MED9 group, 2024, December 4. URL: <https://china-cee.eu/2024/12/04/croatia-external-relations-briefing-croatias-role-in-a-slowly-convergent-eu-med9-group/>
32. Cipek, T. Croatian foreign policy between the EU and the United States, 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/381201862_Croatian_Foreign_Policy_between_the_EU_and_the_United_States
33. Clingendael Institute. Security and stability scenarios for the Western Balkans, 2025. URL: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2025-03/Clingendael_Security_and_Stability_Scenarios_for_the_Western_Balkans.pdf

34. Cvijetićanin, S. Foreign policy strategies of Western Balkan states // Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 2019. 21(5). C. 611–628. URL: <https://doi.org/10.1080/19448953.2019.1654547>
35. Dingar, D. Croatia's foreign policy priorities in the context of European integration // Journal of Contemporary European Studies, 2020. 28(4). C. 512–528. URL: <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1714723>
36. Hartwell, L. Strengthening parliamentary oversight of the security sector in the Western Balkans. European Leadership Network, 2024. URL: https://europeanleadershipnetwork.org/wp-content/uploads/2024/11/24_11_27_Balkans-report.pdf
37. IEMed Yearbook. Geographical Overview: EU Mediterranean Countries. In Croatia – A Decade from EU Accession, 2024. IEMed. URL: iemed.org
38. Ilazi, R. Regional security cooperation in the Western Balkans: A strategic imperative. Open Society Foundations Western Balkans, 2025. URL: <https://osfwb.org/wp-content/uploads/2025/04/Regional-Security-Cooperation-in-the-Western-Balkans.pdf>
39. Kartsonaki, A. An impenetrable knot of blended conflicts? The national question and EU enlargement in the Western Balkans // Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 2023. 25(3). C. 321–340. URL: <https://doi.org/10.1080/17502977.2023.2182994>
40. Kassas, L. EU enlargement policy and Southeastern Europe: Challenges and strategic responses // Europe-Asia Studies, 2022. 74(3). C. 421–440. URL: <https://doi.org/10.1080/09668136.2021.2006702>
41. Knezović, S., Klepo, N. Croatian Foreign Policy IN 3D. URL: <https://irmo.hr/wp-content/uploads/2017/12/3D.pdf>
42. Korenev, E. S. NATO Public Diplomacy in the Mediterranean–Black Sea Region // Sovremennaâ Evropa, 2024. № 1. C. 53–63. URL: <https://doi.org/10.31857/S0201708324010042>

43. Lozančić, B. Plenković and Madbouly in Cairo: Croatia is Egypt's strategic ally in the EU // Hrvatska radiotelevizija (HRT), 2025, February 18. URL: <https://glashrvatske.hrt.hr/en/foreign/plenkovic-and-madbouly-in-cairo-croatia-is-egypt-s-strategic-ally-in-the-eu-12019709>
44. Mihaljević, R. Je li Miroslav Škoro eksponent ruskih i mađarskih interesa u Hrvatskoj, February 2020. URL: <https://danica.hr/je-li-miroslav-skoro-eksponent-ruskih-i-madarskih-interesa-u-hrvatskoj/>
45. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Croatia. Minister Grlić Radman attends Mediterranean Dialogues, 2024, November 25. URL: <https://mvep.gov.hr/press-22794/minister-grlic-radman-attends-mediterranean-dialogues/274339>
46. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Croatia. Minister Grlić Radman attends MED 2025 on European unity, Croatia's active role in the Mediterranean, 2025, October 16. URL: <https://mvep.gov.hr/press-22794/minister-grlic-radman-attends-med-2025-on-european-unity-croatia-s-active-role-in-the-mediterranean/276186>
47. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Croatia. Zbornik MVPEI. Zagreb : MFA, 2025. URL: <https://mvep.gov.hr/UserDocsImages/2025/datoteke/DA%20izdanja/MVPEI-ZBORNİK.pdf-za%20web.pdf>
48. Raos, V. Croatia: A stable Western ally and a playground of external contestation. Prague Security Studies Institute, 2023. URL: https://www.pssi.cz/download//docs/10426_croatia-a-stable-western-ally-and-a-playground-of-external-contestation.pdf
49. Re-Engaging Europe Project. External engagement in the Western Balkans, 2024. URL: <https://re-engaging.eu/external-engagement-in-the-western-balkans/>
50. Regional Cooperation Council. SecuriMeter 2024: Perceptions of security and threats in Western Balkans, 2024. URL:

- <https://www.rcc.int/download/docs/Securimeter%202024-digital.pdf/fee19c2cb83dd7dd529d24ac52a910ef.pdf>
51. Rumeau, M. Croatia external relations briefing: Croatia: relationships with major foreign powers, 2021, Vol. 43, No. 4 (HR). URL: https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2022/08/2021er09_Croatia.pdf
52. Trtoman, M., Roško, M., Musladin, M. Russo-Ukrainian Conflict and EU Energy Security: Content Analysis of Croatian Online Media // Security Science Journal, 2024. 5(3). URL: <https://zagrebsecurityforum.com>
53. Tudor, M. Europeanization and small states: The case of Croatia // Croatian International Relations Review, 2021. 27(88). C. 35–56. URL: <https://doi.org/10.37173/CIRR.27.88.2>
54. Zagreb Security Forum. Amidst Considerable Challenges, Maritime Cooperation Is A Pillar Of Stability And Security In The Mediterranean // Security Science Journal, 2022. 3(1). URL: <https://zagrebsecurityforum.com>
55. Weekly Briefing, Vol. 43, No. 4 (HR), September 2021. URL: <https://china-cee.eu/2021/10/05/croatia-external-relations-briefing-croatia-relationships-with-major-foreign-powers/>
56. Eurostat. Croatia – country profile. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/countryfacts>
57. International Monetary Fund (IMF). Croatia — Data and Statistics. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/HRV>
58. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske : офіційний сайт. URL: <https://mvep.gov.hr/>
59. World Bank. Croatia – Overview. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/croatia/overview>
60. Zagreb Security Forum : офіційний сайт. URL: <https://zagrebsecurityforum.com/>